

НАЦІОНАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ СТРАТЕГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

А. В. БАРОВСЬКА

**МІФИ ЩОДО ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ
В ОФІЦІЙНОМУ ДИСКУРСІ ЄС**

Аналітична доповідь

Київ 2013

УДК 327:061.1
Б 24

*За повного або часткового відтворення матеріалів даної публікації
посилання на видання обов'язкове*

Автор:

Баровська А. В. – к. держ. упр.

Електронна версія: <http://www.niss.gov.ua>

Баровська А. В.

Б 24 Міфи щодо європейської інтеграції в офіційному дискурсі ЄС : аналіт. доп. – К. : НІСД, 2013. – 72 с.

ISBN 978-966-554-197-4

В аналітичній доповіді порушено нову для вітчизняного наукового простору тему міфів щодо європейської інтеграції (увагу зосереджено на тих, що підтримуються офіційним дискурсом ЄС). Проаналізовано методи їх дослідження як логічно перший дослідний крок. Застосування критичного аналізу проілюстровано на прикладі таких міфів: Вестфальський мир як історична точка відліку європейської інтеграції та Просвітництво як ідейна основа європейської інтеграції. Концепт-аналіз проілюстровано на прикладі концепту [європейської] інтеграції, а можливості методології контекстуального конструкціонізму – на прикладі міфу про “батьків-засновників” ЄС.

ISBN 978-966-554-197-4

© Національний інститут
стратегічних досліджень, 2013

ПЕРЕДМОВА

Міфи є невід’ємним атрибутом розвитку людства від стародавніх часів до сьогодення. XX століття викликало до життя нові актуальні міфи, що створюють новий зміст віри, стало століттям практичної та концептуальної реміфологізації¹ [8]. Не залишився осторонь процесів міфогенези і Європейський Союз – пост-Вестфальський, постмодерний, постнаціональний, постсуверенний, мультирівневий політичний проєкт. Проєкт, що на сьогодні об’єднав 27 країн і частиною якого прагне стати Україна. Проєкт, що від початку було засновано на раціональних засадах і функціональних інтересах і аж ніяк не на хвилі емоцій. Проте, вочевидь, саме до емоцій апелює загальновідомий політичний міф про Європу – з якою відбувається постійне цілеспрямоване ототожнення ЄС в офіційному дискурсі² – як територію свободи і добробуту [52, с. 267]. Найяскравішою ознакою того, що міф працює, є кількість іммігрантів.

Формування міфів в офіційному дискурсі Європейського Союзу було обумовлене потребою реалізації політики ідентичності, активізованої у відповідь на втрату відчуття легітимності об’єднання з погляду населення країн-членів (зумовленої не останньою чергою економічними проблемами). Декларацію щодо європейської ідентичності було ухвалено 1973 р. на саміті в Копенгагені. Рацію жорсткого функціоналізму поступилося переконанням у тім, що наднаціональні інститути

¹ Реміфологізація – заповнення певної сфери суспільного буття міфологічними схемами, що ґрунтуються на архетипових конструкціях колективного несвідомого; актуалізація міфічної свідомості.

² В євроінтеграційному дискурсі поняття “Європа” та “Європейський Союз” синонімізуються й ототожнюються, стаючи складниками одного концепту – Європа. Це відбувається, зокрема, у спосіб їх представлення одними й тими самими атрибутами й твердженнями – *континентальне об’єднання, об’єднана Європа, соціальна та демократична спільність, федеративне утворення, мирне утворення, вирішення проблеми, історичне досягнення, ідея, невизначена та невовима форма устрою*. Обидва поняття збігаються за своєю семантикою та є взаємозамінними у текстах офіційних промов, документів ЄС, постанов і декларацій [15, с. 327].

потребують громадської підтримки, ґрунтованої на загальній ідентичності населення об'єднаної Європи. Основним завданням відповідної регіональної європейської політики стала ціннісна інтеграція представників національних спільнот.

Незабаром після ухвалення Декларації було оприлюднено Доповідь Тиндемаса (1975 р.)³ з конкретними пропозиціями щодо отримання спільнотою прихильності з боку населення, яке здавалося на той момент розчарованим. Доповідь Адоніно (1985 р.)⁴ обґрунтовувала ідею створення об'єднаних символів, на підставі яких можна будувати почуття спільної “європейськості”. У межах проекту “Народи Європи” у середині 1980-х років Спільнота отримала прапор, гімн та власне свято – День Європи – 9 травня.

На окрему увагу заслуговує аналіз умов міфогенези в Європейському Союзі. Формування націй першого покоління фактично відбувалося одночасно зі становленням професійної історичної науки, а отже, їхні національні міфи (“гранд-наративи”) ставали органічною частиною новостворюваної історичної науки. Для націй і наднаціональних спільнот наступних поколінь така органічність була вже неможливою, усі камені міфологічного підмурівку було закладено. Отже, доводилося перерозподіляти символічні ресурси, або “пересмислювати історію”. А це, як свідчить досвід, є не менш драматичним, ніж вирішення територіальних та економічних суперечок⁵.

Протягом 80-90-х років ХХ століття міф про відродження Європи зусиллями “батьків-засновників” став стабільним елементом самоідентифікації Європейських Спільнот, який вони прагнули донести до громадськості. Інтенсивність відповідної роботи засвідчує, зокрема, така її критична оцінка: європейські інститути поширюють ідею, що справжні рятівники Європи від жахів нацизму, фашизму та військової агресії під час Другої світової війни не лідери опору чи союзники, а Ж. Монне, П. Спаак, Р. Шуман, А. де Гаспері та К. Аденауер.

Ще однією негативною відповіддю на активну реалізацію політики ідентичності, на думку дослідників, став суспільний скептицизм населення спільноти (євроскептицизм) під час бурхливого процесу ра-

³“European Union”, Report by Mr Leo Tindemans, Prime Minister of Belgium, to the European Council // Printed Bulletin of the European Communities. – Supplement 1/76 (1976). – P.11–36.

⁴ Pietro Adonnino, A People's Europe: Reports from the Ad Hoc Committee // Printed in Bulletin of the European Communities. – Supplement 7/85 (1985).

⁵ Фальсификация исторических источников и конструирование этнократических мифов / Отв.ред. А.Е. Петров, В.А. Шнирельман. – М.: ИА РАН, 2011. – С. 5.

тифікації Маастрихтського договору. Це змусило ЄС у 1990-ті роки пом'якшити найжорсткіші аспекти політики ідентичності, проте міфічні нарративи залишилися стабільною ознакою як політичної риторики, так і піар-матеріалів. У 2000-х роках, у період Комісії Романо Проді, а потім Ж. Мануеля Баррозу, політика ідентичності в ЄС – особливо в частині міфічних нарративів – стала дуже виразною, зокрема й тому, що міф стає пов'язаним з новими європейськими амбіціями бути глобальним гравцем [48, с. 22; 52, с. 261-262].

Регіональний європейський дискурс використовує природну метафорику⁶ концепту “Європа”. З його допомогою новий інституційний простір ЄС постає одночасно і надлегітимним (тобто найлегітимнішим) продовженням традиційної, історичної, Європи, і надфункціональним (найфункціональнішим) нововведенням. І якщо наразі євроміф є не настільки сильним, як міф про націю, проте його інтегруючої сили вже достатньо, щоб Брюссель отримував дедалі більше регулювальних і нормативних повноважень [24, с. 13, 21].

Усе викладене вище визначає загальну практичну та теоретичну актуальність порушеної теми. Офіційний дискурс ЄС відіграє важливу роль у процесах створення європейської ідентичності в країнах-членах. Зокрема, у формі міфів відбувається конструювання та відтворення системи уявлень щодо побудови об'єднаної Європи. Водночас сама теорія міфу досі перебуває на етапі становлення – *in statu nascendi*⁷ – однозначної та загально визнаної дефініції міфу не вироблено, відсутні узгоджені підходи до того, що розуміти під формою, структурою та типологією міфів.

Для України порушена тема становить практичний інтерес передусім тому, що [10, с. 75, 80-81, 125]:

- європейська модель суспільно-політичного та соціально-економічного розвитку є найбільш сприятливою для реалізації українського потенціалу та забезпечення поступального розвитку нашої держави;
- на сьогодні європейська інтеграція України відбувається здебільшого в політичній, економічній та правовій сферах. Питання формування європейської ідентичності в Україні не інституціоналізовані;
- європейський досвід і стандарти відносин між незалежними державами свідчать, що *самоідентифікація* є неодмінною передумовою

⁶ Що її складають, зокрема, такі метафоричні моделі: “Європа як унікальна частина світу” (розгортається у бінарні метафоричні системи: “Європа – це комфорт обжитого світу”, “Європа – це технологічність сучасного світу”) та “Європа як річ” (“Європа – це цінність старовинної речі”, “Європа – це унікальність функціональної речі”).

⁷ (лат.) у стані зародження.

органічної інтеграції нової країни в міжнародну спільноту. Натомість визначення цивілізаційної приналежності є незавершеним; формування національної ідентичності в Україні досі перебуває на стадії становлення.

1. СТАН РОЗРОБЛЕННЯ ПРОБЛЕМИ В ЗАХІДНІЙ ТА ВІТЧИЗНЯНІЙ НАУЦІ

У сучасних наукових дослідженнях, присвячених європейській інтеграції, принаймні тих, що здійснюються на теренах ЄС, раціонально-механістичний підхід поступово зміщується в бік підходу дискурсивно-комунікативного. У центрі уваги – емоційний вимір формування Спільноти: ідеї та цінності, наративи та міфи, історична пам'ять та колективна ідентичність. Адже, за влучним висловом Ж. Делора, “у вільний ринок неможливо закохатися” [Цит. за 45], а легітимність влади, що є результатом суб'єктивного сприйняття, потребує саме емоційної підтримки громадян.

Основу корпусу міфів, що створюються та підтримуються офіційним дискурсом ЄС, складають міфи, спрямовані на формування історичної легітимності. Відповідно до класифікації за змістом такі міфи, як, наприклад, “Вестфальський мир – історична точка відліку європейської інтеграції” та “Просвітництво – ідейна основа європейської інтеграції” [1], можна віднести до групи етіологічних – тих, що пояснюють причини різних явищ, зокрема культурні особливості та появу соціальних об'єктів [20, с. 635]. Міфи щодо “батьків-засновників”, вочевидь, становитимуть групу героїчних міфів – тих, що розповідають про життя та подвиги “героїв”. За твердженням Є. Мелетенського, герої є надприродними особистостями, які концентрують колективну енергію; їх основне завдання – підтримання порядку, зокрема у спосіб трансформації психологічного хаосу у соціальний космос [19, с. 30].

Міфи щодо європейської інтеграції⁸ як об'єкт наукового аналізу висвітлено в роботах західних дослідників – Б. Страта (Університет Гельсінкі, Фінляндія), К. Колвраа та Я. Іфверсена (Аархуський Університет, Данія), В. Делла Сала (Університет Тренто, Італія) та інших.

Б. Страт – редактор і співавтор колективних монографій “Міф та пам'ять у конструюванні Спільноти. Історичні моделі в Європі та

⁸ Міфи щодо європейської інтеграції та щодо Європейського Союзу розглядаються як один феномен.

поза її межами” та “Європа та інші, Європа, як інші”, автор низки статей, з-поміж яких “Методологічні та змістовні ремарки щодо міфу, пам’яті та історії в конструюванні Європейської Спільноти”. У цій статті він наголошує на чинниках, що формують [соціально-політичну] значущість міфу. По-перше, жодне суспільство не може описати й осмислити себе без міфів і метафор. Кожна нація має свої канонічні спогади й міфи, які пов’язують суспільство і формують соціальну ідентичність [52, с. 256]. По-друге, колективна пам’ять є результатом вибіркового процесу запам’ятовування і забування минулого й існує тільки там, де є група, яка пам’ятає. У процесі конструювання колективної пам’яті відбувається взаємодія з глибоко вкоріненими міфами спільноти. У певному сенсі ці міфи встановлюють межі пам’яті, визначаючи, що можливо і що неможливо запам’ятати. Міф і [колективна] пам’ять дають спільноті наратив, за допомогою якого вона може продовжувати зміцнювати свою ідентичність [52, с. 257]. По-третє, створення спільноти означає, що відповідні образи й міфи виникають у спосіб перетворення існуючих надбань історичної та культурної спадщини. Успішне створення потребує певних культурних акордів і концептуальних тропів, наративних схем і дискурсивних рамок. У цьому процесі створення спільноти ідея колективної пам’яті та особливої історії є інструментом, що усуває розрив між високим політичним та інтелектуальним рівнем і рівнем повсякденного життя [52, с. 260].

К. Колвраа – автор монографії “Уявляючи Європу як глобального гравця: Ідеологічне конструювання нової європейської ідентичності в ЄС”, та Я. Іфверсен – співавтор низки колективних монографій, до яких, зокрема, підготував розділи – “Міф у написанні європейської історії” та “Міф та історія у написанні європейської поствоєнної історії”, разом опублікували статтю “Міф та історична політика у європейській інтеграції. Міф “батьків-засновників”. У цій статті автори аналізують сучасні підходи до характеристики “політичний” щодо міфу: “К. Дж. Фрідріх вирішив цю проблему простим способом, визначаючи політичний міф як міф, що цінується певною політичною спільнотою. К. Флуд адаптує інструментальний підхід, вироблений Ж. Сорелем, де міф розглядається як інструмент для політичних дій. Але при цьому він порушує “правило заборони кола”⁹ у створенні дефініцій, стверджуючи, що міфи є політичними, тому що вони розпо-

⁹ Правило заборони кола – застосовуване у логіці правило, відповідно до якого дефінієнс і дефінієндум не повинні бути виражені однаковими (спільнокореновими) словами.

відають про політичні події. К. Боттіччі, яка розробила цілу теорію політичного міфу, акцентує у своєму підході більше на функціях, аніж на формі. Вона спирається на екзистенціалістське розуміння міфу Х. Блюменберга як основи для орієнтації людини, підкреслюючи функцію політичного міфу як морального компасу для групи або спільноти. Міф, таким чином, забезпечує обґрунтування основних цінностей спільноти. За К. Боттіччі міф вказує на те, що є дійсно значущим для спільноти, розрізняючи його загальні когнітивні функції, визначені у більшості теорій, та екзистенціальний зміст. Останній утворює те, що вона називає “значущість” (більше, ніж просто сенс). Політичний міф у такий спосіб визначається як робота на спільний наратив, за допомогою якого члени соціальної групи (або суспільства) надають значущості своєму політичному досвіду й вчинкам. Загалом К. Боттіччі справедливо критикує тенденцію визначати міф залежно від конкретного змісту. І, нарешті, ще на крок далі в пошуку відповіді йде І. Бізоїл, який пов’язує функції політичного міфу з основами політичного режиму” [48, с. 5-6]. Однак остаточної відповіді на поставлене питання самі автори не надають, переключаючи увагу зі змістовного навантаження політичного міфу на його функції.

В. Делла Сала – редактор спеціального випуску Журналу загальних досліджень ринку “Політичний міф, міфологія та Європейський Союз” опублікував однойменну статтю, в якій стверджує, що “вивчення міфології та Європейського Союзу є цікавим і корисним у двох аспектах. По-перше, міфологія може дати нам певне уявлення про те, як Європейський Союз намагається конструювати наративи, що надають сенс політичним заходам, вжитим від його імені. Це може дати певне уявлення про те, якою мірою він схожий чи відрізняється від інших форм соціальної організації і, головне, політичної влади. По-друге, і навпаки, більше ніж міфи говорять нам про ЄС, ЄС міг би розповісти нам про силу, характер та [способи] використання міфу у сучасній формі управління. Якщо форма управління, від якої очікується принципова відмінність від того, що ми знали в епоху Модерну, яка відмовилася від традиційних форм, таких як держава, нація і суверенітет, повертається до міфу, то ми можемо отримати певне уявлення про збереження важливості наративу для управління сучасними суспільствами” [44, с. 2-3]. Водночас, як зазначає В. Делла Сала, незважаючи на “зростаючу важливість ідейного та дискурсивного підходів до європейської інтеграції (з акцентом на нормах, ідеях та цінностях як рушійних силах цього процесу), у наукових дослідженнях за небагатьма винятками порівняно мало уваги приділяється ролі міфу та міфотворчості” [44, с. 10].

Проблема ролі міфу у суспільно-політичній діяльності достатньою мірою представлена в роботах вітчизняних дослідників [7; 11; 25; 30; 33]. Водночас з-поміж названих джерел лише у монографії “Політика: взаємодія реальності та міфу” згадуються міфи щодо європейської інтеграції: “У масовій свідомості європейський вибір набуває міфічного образу раю та безпроблемного життя: в сучасній українській громадській думці поширені ідеї, що Європа символізує “вище благо”, є ідеалом втілення Істини, Добра й Краси, що відображається в численних деклараціях про “повернення в Європу”, “прилучення до Європи”, які проголошуються під час політичних дебатів, наукових дискусій чи культурних акцій. Цікаво, що навіть у побуті набули широкого вжитку такі словосполучення, як “євроремонт”, “євростиль”, “євровікна”, “єврорівень” тощо, які відображають наше прагнення наблизитися до “європейського блага” [33, с. 299-300].

Ще одним напрямом досліджень українських науковців, що можна пов’язати з темою міфів щодо європейської інтеграції, є аналіз концептів “Європа” та “європейська інтеграція”. Цей взаємозв’язок обумовлений наявністю сукупності категорій, що структурують феномен міфу: міфологема, міфоморфема, міфонім та міфема. *Міфологема* – це стійкий і повторюваний конструкт, міфологічний мотив, що узагальнено відображає дійсність у вигляді чуттєво-конкретних персоніфікацій, істот, які уявлялися архаїчною свідомістю як цілком реальні. Це мотив, який має певне власне значеннєве поле, власну семантику або з яким пов’язана низка міфологічних уявлень. *Міфоморфема* – індивідуальна одиниця міфологічного досвіду, яка фіксує перетворену форму сучасного міфу, що відзначається унікальною особистою інтерпретацією. *Міфонім* – елемент міфу, що позначає собою певне міфологічне ім’я та виконує номінативну функцію. *Міфема* – елемент міфу, змістова одиниця, що є образом чи *концептом* [18, с. 230].

Отже, названий напрям репрезентовано монографією “Непевний об’єкт бажання: *Європа* в українському політичному дискурсі” [37], дисертаційними дослідженнями “Концепт *Європа* в українській публіцистиці: когнітивно-лінгвістичні аспекти” [29], “Семантичні та лінгвопрагматичні характеристики концепту *Європа* в сучасному англомовному політичному дискурсі” [16], “Мовне втілення концепту “*європейська інтеграція*”: семантико-когнітивний аспект” [3], статтями “*Європа* як концепт” [28], “Концепт *Європа* як семантичний актант у сучасному євроінтеграційному дискурсі” [15] тощо.

Підсумовуючи результати аналізу публікацій за темою дослідження, констатуємо, що:

(1) тема міфів щодо європейської інтеграції є недостатньо поширеною у західних наукових розвідках, а для вітчизняного наукового дискурсу є взагалі новою;

(2) західні розвідки містять достатньо інформації щодо конкретних міфів, які стосуються європейської інтеграції;

(3) проблема методів дослідження міфів щодо європейської інтеграції не порушувалася, а надто не мала системного висвітлення.

Необхідність саме такої постановки проблеми зумовлена новизною заявленої тематики: наукова розвідка є неможливою без вибору відповідної методології, а вибір методології передбачає попередню оцінку конкретних підходів, методів, прийомів.

2. МІФИ ЩОДО ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ: МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФЕНОМЕНУ

Методологія дослідження міфу як предмет аналізу практично не розглядається. Доволі часто подаються загальні підходи, які, проте, названо методологією: “Методологія аналізу міфу має дотримуватися “золотої середини”, за якої аналіз не заплутується в незліченних подробицях конкретних міфів, проте й не зводить міфологію до простого мотиву чи об’єкта в реальному світі. Ми стикаємося тут з методологічним завданням обмеження раціоналізації знання, яке прагне простоти, часом вважаючи саме простоту теорії науковою красою і доказом її істинності. Але для такого підходу далеким є уявлення про самоцінність акту віри – віри в реальність міфічного об’єкта (що, на думку Е. Кассіра і А. Лосева, відрізняє міф від мистецтва)” [14, с. 11-12]. Ще один приклад: “Необхідним є наближення до демістифікованого, раціонального наукового розуміння факторних властивостей політичної міфотворчості в політичному процесі й до досягнення комплексності політологічного аналізу її властивостей. Остання якість дослідної процедури, комплексність, на нашу думку, може бути успішніше досягнута саме у спосіб застосування багаторівневої структури аналізу (міф як категорія науки, як універсальний феномен свідомості та як історична реальність), відповідної реальній багаторівневій структурі існування у соціумі соціально-політичної міфології, аніж простою солідаризацією з різними авторитетними теоретичними концепціями, як це нерідко має місце в наукових публікаціях” [35, с.22]. Наголошують також на “ключових методологічних настановах дослідження політичних міфів:

- подолання негативізму щодо предмета дослідження, спроб вирішувати наукові проблеми та виявляти їх прикладні аспекти на підставі поверхневих моральних оцінок;
- подолання ворожості до носіїв і творців політичних міфів – мас (партій і рухів), що досягли рівня соціальних дій, та суб'єктів політики (політичних еліт та лідерів), котрі творять міфи;
- розгляд політичної міфології як елементу соціальної реальності, що вимагає вивчення, і одночасно як основи раціональної методики формування політичної поведінки мас;
- нарешті, дослідний проект політичної міфології буде неповним, якщо розкриті закономірності не будуть застосовані до побудови перспективного політичного міфу” [14, с. 13-14].

Слушність усіх зазначених акцентів та важливість зауважень вимагають, проте, визначення конкретних методів досягнення поставлених завдань¹⁰, залишаючись без них навколонауковою абстракцією.

¹⁰ До найвідоміших конкретних прикладів належить “Техніка сучасних політичних міфів” Е. Касирера [13]. Вчений переконливо доводить, що зростання технологічного прогресу, зміна суспільної структури та міжнародної обстановки стали причинами перетворення міфу на інструмент політики. Він виокремлює такі складові процесу міфотворення, як зміна функцій мови, ритуалізація дій, прогнозування. Філософ описує названі технології, які у процесі вивчення міфу можуть становити теоретико-методологічну основу аналізу.

Зміна функцій мови є маніпулятивною технологією, заснованою на емоційному та пропозиційному характері мови. Створюються/відновлюються нові/неактивні слова, звичайні використовуються в незвичних смислах або їх значення суттєво змінюються. Ця зміна значення обумовлена тим, що ті слова, які раніше вживалися в дескриптивному, логічному або семантичному сенсі, використовуються тепер як магичні слова, покликані викликати конкретні дії і збуджувати конкретні емоції. Наші звичайні слова наділені значенням; натомість ці, новостворені, слова, наділені емоціями і руйнівними пристрастями [13, с. 581-582]. Проте вміле використання “магічної функції слів” це ще далеко не все. Якщо слово покликане справити максимальний ефект, воно має підкріплюватися введенням нових ритуалів. Їх метою за умов постійного та одноманітного “розігрування” є прищипляння наших активних дій, здатності судження та критичної принципності, зрештою позбавлення нас відчуття власного “я” та індивідуальної відповідальності [13, с. 583]. До того ж сучасні політики добре знають, що великими масами людей набагато легше керувати силою уяви, ніж грубою фізичною силою. І вони майстерно використовують ці знання. Політик став кимось на зразок публічного провісника майбутнього. Пророцтво стало невід’ємним елементом у новій техніці соціального управління. Постійно надаються найнеймовірніші та нездійсненні обіцянки; “золоте століття” передвіщається знову і знову [13, с. 585].

Безумовно, необхідно зважати на суспільно-політичні умови та приклади, щодо яких Е. Касирер розробив цю чітку схему: її “матеріалом” став досвід нацистської Німеччини. Ці умови визначають обмеження щодо використання запропонованої вченим технології. Аналізуючи за допомогою зазначеної “тріади” російський досвід політичного міфотворення, М. Шестов доводить, що для конкретного політологічного аналізу вона є непридатною [35, с. 139–154].

2.1. Методологія контекстуального конструкціонізму (на прикладі міфу про “батьків-засновників” ЄС)

Аналіз формування міфу про “батьків-засновників” ЄС здійснюватиметься в межах **методології конструкціонізму**. За основу взято її варіант, вироблений для аналізу соціальних проблем (М. Спектор, Дж. Кітюз, Дж. Бест), котрі розглядаються як риторика¹¹ [38, с. 537]. Плідність застосування даної методології до царини міфів продемонстрована в дисертаційному дослідженні В. Моржакова¹² [23].

Інтерпретація вихідних дослідних запитань конструкціонізму [39, с. 67] відповідно до об’єкта нашого дослідження є такою:

- чи є риторика щодо “батьків-засновників” ЄС міфологічною;
- хто конструює міф;
- яким чином конструюється міф;
- які стратегії конструювання міфу використовуються;
- наскільки успішними є спроби конструювання міфу.

Розмежують феноменологічний, фальсифікаційний та контекстуальний конструкціонізм [21, 38]. Прихильники першого напрямку вважають, що існування об’єктивних чинників не має значення для аналізу відповідної риторики. Дослідники, які діють в межах другого напрямку, зосереджені на відповідності риторики предмету, щодо якого її було розгорнуто. Вчені, які дотримуються третього напрямку, розглядають риторіку, не залишаючи поза межами уваги її соціально-історичний контекст.

У роботі використано контекстуальний конструкціонізм, що дозволяє вивчати міф про “батьків-засновників” ЄС як об’єкт, що конструюється, акцентуючи не на конкретних людях та їх діяльності (а отже, не порушуючи питання щодо істинності висловлюваних тверджень), а на тому, в який спосіб у суспільстві формуються, підтримуються, поширюються знання та уявлення про них. За необхід-

¹¹ Досліджуючи соціальні проблеми, вчені акцентують не на аналізі об’єктивних умов виникнення таких проблем, а на вивченні змісту певних тверджень-вимог (риторики) – суб’єктивних висловлювань про те, що щось є соціальною проблемою, та процесу їх висунення. Згідно з теорією конструкціонізму ситуація стає проблемою тому, що певні соціальні сили змогли реалізувати свою символічну владу і висунули настільки переконливі твердження-вимоги (*claims-making*) щодо неї, що заново визначили сприйняття її у суспільстві.

¹² Автор переконує, що процес зародження і розвитку соціальних міфологем потребує аналізу й вироблення відповідної методології. Адже наразі тільки аналіз статичного (тобто вже існуючого) соціального міфу, у тому числі прийомів його конструювання, достатньою мірою є охарактеризованим наукою (Р. Барт).

ності наводитимуться факти та приклади об'єктивних умов, за яких відбувається конструювання міфу. Залучення до аналізу матеріалів, пов'язаних з діяльністю відповідних музеїв та виставок, обумовлюється такими чинниками:

- музеї та виставки є невід'ємною частиною модерного формування спільнот у спосіб акумуляції, збереження, поширення культурного та історичного надбання;
- фінансування відповідних проектів, зокрема коштом муніципальних (Автономної провінції Тренто, регіону Іль де Франс) та урядових структур (Франції, Німеччини), Європейської Комісії та Європейського Парламенту [46; 48, с. 22, 27, 34; 55] дозволяє розглядати їх як елемент підтримання офіційного дискурсу.

У науці існує поняття “міфологізація історії”. Воно позначає процес виходу поза просторово-часові межі певного реального факту, що увібрав у себе всю міць історичної події та набув ознак образу, символу [34]. Для міфологізації історії характерною є ідея “містичної партиципації” (Л. Леви-Брюль) – надприродної співучасті “героїв” минулого (богів, предків, “батьків-засновників”) у житті сучасного покоління. Ця ідея спирається на притаманну міфологічній свідомості концепцію часу, що стверджує і послідовність існування “першого” часу, коли жили творці історії, та часу життя нащадків, і паралельність існування цих часових шарів, за якої героїчне минуле стає вічністю, спроможною втручатися в події сучасності. Така концепція часу формує композицію міфологізації історії – її лейтмотивом є “священна історія” творення та перетворення долі спільнот міфічними героями. Загальний колорит міфологізації історії обумовлений темою спасіння спільноти (чи обраної частини спільноти), що наближує її до сотеріології¹³ [17].

Відповідно до названих параметрів та ознак героїчного міфу оцінюватимемо міфологічність наративів “батьків-засновників” ЄС¹⁴.

У політичному вимірі міф про “батьків-засновників” не є новацією євроінтеграційного процесу. Він набув поширення у Сполучених Штатах Америки, де став основою більшості гранд-наративів про народження нації у XVIII столітті [47, с. 388].

¹³ Сотеріологія (грец. σωτηρία “спасіння” + грец. λόγος – “вчення”, “слово”) – богословське вчення про спокуту та спасіння людини, є частиною догматичного богослов'я. Існує в багатьох релігіях: буддизмі, християнстві, ісламі.

¹⁴ Однак з метою уникнення нечіткості формулювань і у процесі дослідження по тексту застосовуватимемо поняття “міф” до відповідних тверджень [висловлювань] про “батьків-засновників”.

Теорія психоаналізу (З. Фрейд) дозволяє визначити особливості ролі батька та її інтерпретацію в політичному житті суспільства (Ж. Лакан). Концепція едипового комплексу стверджує унікальність становища батька. По-перше, він є силою, що встановлює моральні заборони. По-друге, він є ідеалом, порівняно з яким ми оцінюємо самі себе. По-третє, він є найефективнішим у ролі “відсутньої” влади [49, с. 7]. Дитина пізнає моральний кодекс життя через силу заборони батька. Відтак, позиція батька сприймається не як сформована та легітимізована загальною символічною системою (моральним кодексом/законом), але як позиція, з якої вся ця система була збудована. Бути вище за закон або ідентичним йому – позиція батька є протилежною всім іншим позиціям. Оскільки постать батька втілює основні цінності (закон), він є моделлю для ідентифікації. Його повинні наслідувати.

Перенесення цієї теорії у політичну сферу означатиме, що “батьки-засновники” не належать до когорти “зразкових попередників”; вони також не є просто акторами, які поводитися якнайкраще щодо моральності своєї громади. “Батьки-засновники” інституалізують новий набір моральних кодів: вони змінюють історію і створюють новий фундамент для майбутніх поколінь. Міфологічний наратив про походження Спільноти часто є історією про те, як “батьки” заклали Закон; як нова символічна структура була побудована і замінила хаос, що був [48, с. 11].

З. Фрейд стверджував, що остаточним підтвердженням влади батька є сприйняття його дитиною в якості суперЕго – всюдисущого голосу нашого винуватого сумління. Реальний батько тільки частково заповнює символічну позицію особистості (постаті) батька, навіть можна стверджувати, що сила останнього є найбільшою за відсутності першого. “Відсилення до” або “звернення до” влади батька за його фактичної відсутності становить основну форму його влади. Нищівний оклик: “що було б, якби ваш батько міг побачити вас зараз” є прикладом такого звернення у сім’ї [48, с. 12].

“Батьки” Спільноти також є найсильнішими за своєї відсутності. Постать батька не може особисто бути частиною запеклих дебатов політичного життя Спільноти, адже це негайно релятивізує абсолютний і незаперечний характер Закону. Тому до авторитета “батька” Спільноти звертаються зазвичай вже після його фізичної смерті. Наприклад, різні політичні зусилля риторично пов’язуються з баченням або ідеями “батьків-засновників”. Політичні лідери в такому разі змагаються за роль “колективного суперЕго” Спільноти: їх мета – отримати повноваження “говорити голосом “батька”, оцінюючи успіхи та

невдачі Спільноти і пропонуючи дії для виправлення того, що є далеким від ідеалу, визначеного “батьком” [49, с. 8].

Вичерпного переліку “батьків-засновників” ЄС не існує, однак розширений список-мінімум¹⁵ вже визначений: К. Аденауер, Дж. Бех, Й. В. Бейєн, В. Черчіль, А. де Гаспері, В. Халстрейн, С. Маншольт, Ж. Монне, Р. Шуман, П.-Х. Спаак, А. Спінеллі. Саме їм на офіційному сайті Європейського Союзу присвячено перший підрозділ розділу “Історія” [53]: “В період після Другої світової війни ці люди мріяли об’єднати народи Європи в мирі та дружбі. Протягом наступних 50 років, з того часу як ЄС був заснований, їх мрія стала реальністю. Ось чому їх називають “батьками-засновниками” Європейського Союзу”.

Процес конструювання міфів про “батьків-засновників” розглянемо на прикладі постатей Ж. Монне та Р. Шумана. На початку 1980-х років їх слава поширилася на європейські політичні кола. В пресі та науковій літературі обидва давно йменувалися “архітекторами”, “засновниками”, “дизайнерами”, “творцями” або навіть “батьками” Європи. Офіційне визнання було таким. У 1960 році, коли Р. Шуман вийшов у відставку з посади президента Європейської Асамблеї: його було обрано почесним президентом Асамблеї. У промові з цієї нагоди глава Верховного органу (органу, що передував Європейській Комісії) П. Малвестіті охарактеризував його як “батька європейської справи”. У 1963 році в некролозі, вміщеному в бюлетені Європейського Співтовариства, він був названий “батьком-засновником Європи”.

Варто зауважити, що ця офіційна “батьківська” пошва відбулася тільки тоді, коли Р. Шуман залишив активну політичну діяльність, і що Ж. Монне, який на той час був ще достатньо політично активним, тільки згадувався в некролозі як “його друг”. Тільки тоді, коли він пішов у відставку в 1975 році, Європейська Рада назвала його “почесним європейцем”.

Помер Ж. Монне 16 березня 1979 р. в провінційному французькому містечку Монфор-Л’Аморі. Про його похорон у Парижі згадує колишній президент Франції Валері Жискар д’Естен: “Саме на цьому похороні вперше вимальовувався новий вигляд Європи... З різних країн Європейського Співтовариства приїхала більшість керівників урядів, а також колеги Монне по Європейському об’єднанню вугілля і сталі, члени сформованого ним Комітету дій зі створення Сполучених Штатів Європи... Європейці впізнавали один одного, трималися разом, ніби демонструючи, що проводжають в останню путь одного зі своїх” [Цит. за 4, с. 87]. В офіційних некрологах і промовах Ж. Монне

¹⁵Ж. Монне, Р. Шуман, К. Аденауер, А. де Гаспері та В. Черчіль [32].

був неодноразово представлений як “батько Європи”. І для Р. Шумана, і для Ж. Монне, здається, їх фактична відсутність у політичному полі відкрила можливості для зусиль, спрямованих на те, щоб зробити їх ще більш символічно присутніми в якості постаті батька.

Смерть Ж. Монне припала на момент, коли питання ідентичності та спільних символів повернулися до європейського порядку денного, і саме його пам’яті, здається, приділялася основна увага в тій частині політики ідентичності 1980-х років, яка зосереджувалася на формуванні постаті “батька” Європейського Співтовариства.

Незабаром після смерті Ж. Монне постала ідея, що Європейський Парламент повинен придбати його будинок. З листування щодо цієї покупки, в якому брали участь кілька президентів Комісії та Парламенту, стає зрозумілим, що мета полягала в забезпеченні свого роду “місця пам’яті”, необхідного для формування європейської ідентичності. Як висловився президент Європейського Парламенту П. Данкерт у листі до президента Комісії Г. Торна, придбання будинку було “символічним актом, спрямованим на вшанування пам’яті людини, яка зробила вагомий внесок у європейське будівництво”. Те, що це було придбання символічного об’єкта, а не будівлі як такої, підтверджується тим фактом, що після покупки не було чіткого уявлення про те, яка саме діяльність здійснюватимуться в його стінах.

Але “символічне зростання” Ж. Монне в 1980-х роках не завершилося придбанням його будинку. Наприкінці 1987 року Президент Ради під час виступу в Європейському Парламенті запропонував визнати 1988 – рік відзначення сторіччя з дня народження Ж. Монне – “Європейським роком Жана Монне”. І Парламент, і президент Єврокомісії Ж. Делор з ентузіазмом пристали на пропозицію.

Ця ініціатива стала рамковою для проведення символічних заходів, пов’язаних з пам’яттю Ж. Монне, частина з яких була проведена у його будинку в Ожере.

Було започатковано нагороди імені Жана Монне, надруковано безліч проспектів та брошур, навіть знято фільм. Європейський Парламент вдався до того, що запропонував тільки-но запущений проєкт тунелю [під *Ла-Маншем*] назвати “Європейський Тунель Жана Монне”. Заходи завершилися церемонією перенесення останків Ж. Монне з цвинтаря у селі Базоше-сюр-Гійонн до Пантеону в Парижі, що відбулася за участі більшості європейських лідерів у день його народження.

Тодішній Президент Ф. Міттеран, виступаючи з цієї нагоди, наголосив: “Ми повинні пропонувати увазі нашої молоді величні приклади, і це один з них”. У контексті цієї події була також зроблена про-

позиція щодо аналогічного перенесення останків Р. Шумана, але сім'я та Асоціація друзів Робера Шумана її відхилили [48, с. 23-25].

Застосовувані стратегії конструювання міфу обумовлені передусім необхідністю “усунення напруження” між постаттю “батька-засновника” та реальною людиною.

Оскільки “батько” є поза законом як його творець, особисті переваги та невдачі людини, яка втілює “батька”, мають посунутися на другий план: формування міфологічного наративу є домінантним щодо особистісного. Тому для перетворення на людину, яка посідає позицію, що втілює закон, суцільний закон і тільки закон, мінімізується цілий спектр ідеосинкразичних (особистісних, індивідуальних) характеристик. Природне напруження між позицією “батька” і особою, яка його втілює, ніколи не може бути повністю усунене, але може бути зменшене за умови ізоляції особистісного наративу про людину. Принаймні він не повинен “перекривати” собою велич ідей “батька” або, що є кращим варіантом, має відобразити структуру та основні елементи міфологічного наративу [48, с. 12].

Ще одним способом узгодження особистісного й міфологічного наративів є посилення другого за рахунок першого.

Прикладом такого розв'язання проблеми є формування експозицій у будинках-музеях Ж. Монне, К. Аденауера та А. де Гаспері – кожен з “батьків” представлений як глава сім'ї, а ключова ідея експозицій втілена у словах “Це наша історія!” Щодо Р. Шумана, який не був одружений, основною ідеєю представлення стали його палка католицька віра та дуже скромне приватне життя. Лейтмотив формулювався так: він присвятив усього себе і віддав усі свої ресурси, щоб допомагати іншим. У каплиці з його останками, що поряд з будинком-музеєм, європейський прапор та прапори 27 країн-членів ЄС підкреслюють сакральний характер цього місця. Такий саме характер мають і виставки, посилюючи міфологічний наратив особистісним: ці політики (за винятком Ж. Монне, який був провідним французьким державним службовцем) “управляли рідними країнами” як “батько в родині” – так само вони мудро створили європейські інституції, які служать інтересам всіх громадян [47, с. 390-391].

До основних стратегій конструювання міфу про “батьків-засновників” належать “вилучення” з безпосереднього історичного контексту, деполітизація та денаціоналізація.

Перша стратегія реалізується у спосіб вилучення “батьків-засновників” з категорії “колишніх політиків”. Цей процес, що часто відбувається посмертно, перетворює ідеї їх носіїв з політичних поглядів конкретної особи, забарвлених та спрямованих в певному історично-

му контексті, на “бачення”, вказуючи на структуру фундаментальних цінностей, що виходять поза межі контексту їх розроблення.

Офіційний дискурс ЄС містить багато відповідних прикладів. Висловлюючись напередодні розширення Європейського Союзу у травні 2004 року, глава німецького уряду Г. Шредер зазначив, що ще “батьки-засновники” Європейського Співтовариства були переконані в тім, що континент не може закінчити свою історію “залізною завісою”. “Сьогодні ми з гордістю можемо сказати, що завтра цей заповіт буде виконано”, – констатував канцлер [36]. Виступаючи на конференції глав дипломатичних місій, послів та постійних представників у Брюсселі 4 вересня 2012 року, глава Єврокомісії Жозе Мануел Баррозу наголошував на тім, що тільки посилення європейської інтеграції та політичної єдності Євросоюзу спроможні вивести Європу з кризи. На завершення економічного блоку свого виступу Ж. М. Баррозу процитував Ж. Монне: “Народ сприймає зміни, тільки коли усвідомлює їх необхідність, а цю необхідність він усвідомлює тільки в період кризи”. “Навряд чи можна знайти фразу, актуальнішу в сьогоднішній Європі”, – підвів ризику глава Єврокомісії [2].

Саме завдяки процесу формування “бачення” уможливилося подальше звернення політиків до ідей “батьків-засновників”, що набувають значення інтерпретативної рамки і відтак дозволяють оцінювати навіть ті питання, що їх реальні актори-засновники ніколи не могли собі уявити [48, с.13]. Останнє добре підтверджує звернення тодішнього голови Європейської Комісії Романо Проді щодо конституційного договору. Стисло його можна сформулювати так: це потребуватиме певного часу, пошуку в архівах і трохи творчого читання, однак тоді стає очевидним – цей новий договір насправді теж є прямим наслідком “бачення” “батьків” [49, с. 11].

В офіційному дискурсі проаналізована стратегія є домінуючою. Натомість стратегія деполітизації в офіційному дискурсі переважною мірою реалізується в пасивний спосіб: відповідні питання не порушуються. Прикладом активної реалізації стратегії є організація експозицій у відповідних музеях.

Стратегія деполітизації зазвичай відбувається у спосіб нівелювання політичних поглядів “батьків-засновників” у їх наративах або за допомогою узагальнення: “більшість з них були християнські демократи і ліберали, крім того, там був один соціал-демократ”. Прикладом є перша концепція Будинку Європейської Історії, представлена Європейському Парламенту в грудні 2008 року групою експертів, за якою “батьки-засновники” показані як родина, в якій немає суперечок, що також відповідає їх поточній репрезентації у музеях та на вистав-

ках. Перефразовуючи німецького імператора Вільгельма II, “батьки-засновники” більше не знають (чи так вдають) жодних політичних партій, натомість тільки Європу.

Насправді ж географія, інституційний дизайн та ідеологічна орієнтація європейської інтеграції доволі інтенсивно оспорювалися на початку післявоєнного періоду. К. Аденауер і А. де Гаспері, зокрема, використовували свою політику західної інтеграції у внутрішньополітичній боротьбі із соціалістами. Водночас критика “ядра Європи” з шести держав-засновників, у яких переважають консервативні та католицькі сили, була поширена у колі північних європейських соціал-демократів, особливо у Швеції.

Третю стратегію – денационалізації – характеризує активно-пасивний спосіб реалізації в офіційному дискурсі, що обумовлено наявністю двох її складників.

Перший полягає у зміщенні акцентів з національної приналежності на мультикультурність “батьків-засновників”. Зазначимо, що в основі твердження мультикультурності є реальні факти: абсолютна більшість “батьків Європи” походила з прикордонних територій, де не було регіональних коренів для формування націоналістичних почуттів. Усі ці видатні особистості були знайомі з різноманітними культурами, що забезпечувало їм всебічно розвинений світогляд [4, с. 15].

Другий полягає у зміні прив’язки “батьків-засновників” до певного контексту: національний чи регіональний лідер.

Як правило, на національній приналежності “батьків-засновників” у промовах просто не наголошується. Як саме відбувається назване зміщення акцентів можна продемонструвати на прикладі промови Єврокомісара з питань міжнародного ринку та податків Фрітца Болкштейна: “Об’єднання Європи постало з попелу Другої світової війни. Воно почалося як Об’єднання вугілля і сталі, яке кілька років потому, у п’ятдесятих роках, стало Європейським Співтовариством. Три державних діячі були принципово важливими для його народження: Конрад Аденауер, Роберт Шуман й Альфіде де Гаспері. Всі троє говорили німецькою, Шуман був родом з Ельзасу, а де Гаспері – з Південного Тіролю. Це підкреслює важливість безпосереднього спілкування” [41].

В організації експозицій відповідне завдання реалізоване так: стосовно А. де Гаспері аналогічно підкреслюється вільне володіння німецькою мовою та його роль як католицького депутата австрійського парламенту до 1918 року; щодо Р. Шумана робиться наголос на його вільному володінні німецькою мовою, освіті в німецькомовних університетах і впливові рейнського соціального католицизму на його

політичні переконання. У будинку-музеї Р. Шумана така транснаціональна і міжкультурна соціалізація представлена як актив у спробі відновлення Європи та інституціоналізації примирення після Другої світової війни [47, с. 391].

Реалізація другого складника є свідченням активного формування міфу. Зазвичай в офіційних промовах “батьки-засновники” представлені європейськими чи навіть трансатлантичними лідерами.

Вице-президент Європейської Комісії, Єврокомісар з питань інституційних взаємозв'язків і комунікативної стратегії М. Вальстрем переконує: “Сьогоднішня церемонія відбувається під девізом “Європа тих, хто будує Європу”. Це саме те, з чого ми повинні починати. Ми повинні починати з європейців: чи це відомі політики, чи пересічні громадяни, чоловіки або жінки, інтелігенція або робітники. Ми повинні думати про тих, хто побудував Європейські Спільноти. Жан Монне, Робер Шуман, Поль-Анрі Спаак, Альчіде де Гаспері. Скільки мудрості було в тих ідеях, що їх надихали, і наскільки далекоглядними вони були! Якою стійкою була їх воля і мотивація, коли вони започатковували та впроваджували ідеї єднання, після століть воєн на території Європи” [54].

Ж. М. Баррозу зазначає: “Черчілль був правий, говорячи: “Зараз я збираюся сказати щось, що здивує вас. Першим кроком у відтворенні європейській сім'ї має бути партнерство між Францією та Німеччиною <...>”. Наразі дуже легко забути, скільки мужності знадобилося, щоб сказати ці слова. Те, що він сказав, було дивовижним. Ще більш дивними були справи, які перетворили ці слова на реальність. Надзвичайною була рішучість, виявлена Робером Шуманом, Жаном Монне, Конрадом Аденауером, Альчіде де Гаспері та іншими. Відновлювати, а не відплачувати. І ми повинні пам'ятати і визнавати – в основі було бачення цих трансатлантичних лідерів, які особисто допомагали нести тягар реконструкції” [40].

Безумовно, є окремі винятки, які, проте, лише підтверджують правило. Іноді за потреби звеличення інших героїв або підвищення статусу певних подій постаті “батьків-засновників” використовуються у прив'язці до національного контексту.

“Європейський внутрішній ринок насправді є набагато старшим, ніж ви можете собі уявити. Ані Жак Делор – колишній голова Єврокомісії, ані Жан Монне – французький “батько-засновник” Римського договору, не можуть претендувати на цей винахід.

Найпершим архітектором єдиного ринку був Октавіан, спадкоємець Юлія Цезаря. Після перемоги над Антонієм та Клеопатрою поблизу Акціуму в 31 р. до н.е. Октавіан, а згодом імператор Август,

об'єднав Римську імперію, що простягалася від Єгипту до Британії. Імперія Августа стала його чудовим економічним і військовим триумфом” [42]. Ці слова належать Фрітцу Болкштейну.

Приклади реалізації зазначеної стратегії у музейних експозиціях також є цікавими. За винятком музею в Ожере, який належить Європейському Парламенту, музеї Р. Шумана у пригороді Метца Сі-Шазель, К. Аденауера у Рендорфі під Бонном, А. де Гаспері у Пьєве Тезіно поблизу Тренто спочатку були більше зосереджені на місцевих і національних політичних ролях своїх героїв. Це особливо очевидно на прикладі першого західнонімецького канцлера та його будинку в Рендорфі: в історіографічному та музейному наративі післявоєнної історії Західної Німеччини поширення набула ідея “спочатку був Аденауер”. І тільки останнім часом установи, присвячені “батькам-засновникам”, почали зміцнювати саме європейський вимір їх наративів. Тепер вони працюють разом у вільноорганізованій мережі, яка проводить декілька спільних академічних і музейних подій і забезпечує публіциті. Ця співпраця дійсно посилила процес європейської перебудови вже усталених наративів. Нещодавно чотири установи розробили плани організації “транснаціональних поїздок” з одного музею до іншого (передусім для молоді та пенсіонерів). За аналогією з відомим католицьким паломництвом вони досить характерно назвали цю подорож “Шлях Сантьяго до процесу європейської інтеграції” [47, с. 389-390].

Результатом застосування і названих стратегій, і конкретних заходів у їх межах має бути створення міфу, прийнятного для всіх. Це завдання-максима, відповідно до якого можна оцінювати успішність міфу.

Необхідно розрізняти успішність міфу та успішність спроб конструювання міфу. Перша є неможливою без другої, однак міф здатний до саморозвитку і тому успішність міфу не вичерпується успішністю спроб його конструювання. Отже, перша категорія є більш широкою, і саме її ми оцінюватимемо.

Однією з багатьох проблем функціонування міфу про “батьків-засновників” є недостатня релевантність соціальних і політичних конотацій, пов'язаних з ідеєю “батька родини”, у сучасних умовах. В європейському суспільстві, що наразі постає, *pater familias* – глава сім'ї – вже поступився винятковою значущістю. Нездоланна відсутність жінок у наративі заснування теж стає проблемою. Крім того, квазімонархічний стиль управління, вочевидь застосовуваний “батьками-засновниками”, дисонує з більш плюралістичною сучасною демократією та з досвідом молодого покоління. До того ж “батьки-засновники” є представниками країн-ядра сучасного ЄС. Залишається

неясним, як громадяни інших держав-членів можуть відчутти зв'язок, інтелектуальний або емоційний, з післявоєнним досвідом цих політиків [47, с. 392].

2.2. Критичний аналіз¹⁶

(на прикладі міфів про епоху Просвітництва як ідейну основу європейської інтеграції та Вестфальський мир як історичну точку відліку європейської інтеграції)

За допомогою цього методу аналізуються міфи, передусім у спосіб визначення істинності та хибності їх тверджень. До його інваріантів належать:

- оцінювання змістовних і логічних аспектів міфу;
- виявлення ступеня відповідності різних тверджень міфу принципу достатньої підстави;
- виявлення у міфі фактів некритичного поєднання різнорідних, внутрішньо непов'язаних і несумісних ідей;
- виявлення ступеня достатності аргументів, що наводяться для обґрунтування міфу;
- виявлення логічно некоректних аспектів – передчасних узагальнень; помилкових посилок; мимовільної заміни тези, що доводиться; використання одного й того самого поняття в різних значеннях; виявлення підміни необхідних і достатніх умов тощо;
- виявлення перебільшення ролі певних фактів, наведених для обґрунтування того чи іншого твердження (*За мат.* [27]).

Застосування методу продемонструємо на прикладі міфів, покликаних забезпечити історичну легітимність європейської інтеграції.

Епоха Просвітництва як ідейна основа Європейського Союзу часто згадується в промовах політиків, формуючи відповідний міф. 2005 р. Комісар ЄС Гюнтер Ферхойген заявив в інтерв'ю *Internationale Politik*, що “він цінує кожного в Європі, хто живе відповідно до власної ідентичності, але ми повинні мати щось спільне незалежно від того, чи є ми християнами, іудеями, мусульманами або невірними – це чітка орієнтація на досягнення європейського просвітництва. Не існує інших способів розв'язати цю проблему”. Для колишнього прем'єр-міністра Франції Жан-П'єра Раффарена Європа фактично починає-

¹⁶ Критичний аналіз міфу є одним з напрямів *міфокритики*; її другий напрям становить аналіз явищ художньої культури в аспекті міфопоетичної символіки та архетипіки [9, с. 154].

ться з епохи Просвітництва: “Європа – це ідея, яка шукала щастя і справедливості з початку епохи Просвітництва”.

Зазвичай у зверненні до європейського Просвітництва, яке до того ж асоціюється передусім з політичним та інтелектуальним розвитком у Франції XVIII ст., не береться до уваги той факт, що ніколи не було єдиного Просвітництва, яке охоплювало всю Європу, – одночасно існували його різні форми. Можна назвати принаймні три різні традиції Просвітництва, що відігравали роль у європейському мисленні: французьке Просвітництво розуму, британське Просвітництво соціальної справедливості й американське Просвітництво свободи. Тобто не існує єдиного “європейського Просвітництва”, доробок якого містить практичні висновки для Європейського Союзу.

Свідома спроба утвердитися в якості антитези християнству в європейській традиції належить лише французькому Просвітництву. Відтак, діячі, які спираються на цінності Просвітництва на противагу суспільним релігійним символам, звертаються виключно до французької традиції та ігнорують той факт, що це суперечить британській та американській традиціям [43].

У даному випадку відбувається некоректне узагальнення: окремі елементи виводяться поза межі аналізу (надбання британського та американського просвітництва), і “узагальнення” робиться на основі неповної вибірки.

Вестфальський мир – договір, що поклав кінець кривавим релігійним війнам XVII століття, – як історична точка відліку європейської інтеграції. З цієї точки зору історичний розвиток від Тридцятилітньої війни до Європейського Союзу є логічним (послідовним) процесом, що починається з домодерної Християнської Європи через концепцію суверенної держави, що належить Модерну, до сьогоднішнього ЄС як постсуверенної і постнаціональної організації [43].

Характерним прикладом втілення такого бачення є промова міністра фінансів Німеччини Вольфганга Шаубе: “Основою європейської інтеграції мають бути сильні інститути, здатні до ефективних заходів аж до єдиної валюти та спільних цінностей, в тому числі й інтенсивний розвиток освіти та культури. Спільні інститути й цінності об’єднують нас, європейців, жодним чином не зменшуючи різноманітності Європи. Концепт імперії та узгоджених управлінських структур єднає значну частину Європи із Середніх віків. Потім Європа розпалася на менші утворення. Вона відмовилася від масштабних об’єднань і розвивалася в напрямі династичних, а пізніше національних структур, які, можливо, емоційно є більш зрозумілими. Після Вестфальського миру національний суверенітет став основою правової системи, що

у внутрішньому вимірі означало монополію держави на застосування сили, а у зовнішньому вимірі – невтручання у справи інших держав. Таким чином, основними “складниками” держави стали територія, населення і суверенітет. І тільки дві світові війни ХХ століття стали чинниками остаточного визначення національними державами власних меж. І тому європейські зобов’язання стали чимось новим і водночас заново винайденим “старим” [51].

Окрім ствердження історичної тяглості, цей міф містить ще низку неявних аналогій між Вестфальським миром та європейською інтеграцією. В обох випадках:

(1) після руйнівних воєн у Європі постає новий “безпечний” порядок;
(2) створений політичний устрій характеризується принциповою новизною;

(3) відбуваються суттєві зміни у французько-німецьких відносинах.

Перша аналогія ґрунтується на використанні часткової правди: насправді пост-Вестфальський порядок не убезпечив від воєн, оскільки спричинив європейський колоніалізм і націоналізм.

Друга аналогія ґрунтується на поширеній інтерпретації наслідків Вестфальського миру: замість християнського порядку в зовнішній політиці, в умовах якого папство було формальним лідером європейської демократії, постає порядок світських, суверенних і абсолютистських держав з однозначним лідерством їхніх суверенів. Проте історичні факти свідчать, що послаблення позицій Папи Римського відбувалося і внаслідок інших, раніших, подій, а повноцінне створення національних держав відбулося набагато пізніше [Див. 31].

Третя аналогія на перший погляд є коректною: двічі відбувається перегляд кордонів Німеччини, двічі Франція отримує політичне домінування. Понад те, німецько-французьке політичне примирення стало основою засадничої для ЄС Декларації Шумана (1950 р.) Однак існує тенденція розглядати розвиток цих країн як відображення колективного європейського розвитку: тлумачення переходу від до-модерної до модерної Європи і нарешті до постнаціональної концепції європейської інтеграції вбачається похідним від конкретного історичного досвіду Франції та Німеччини як провідних європейських національних держав ХІХ століття [43].

Таким чином, у даному випадку відбувається перебільшення ролі окремих фактів.

2.3. Концепт-аналіз¹⁷ (на прикладі концепту “[європейська] інтеграція”)

Концепт-аналіз як метод досі не набув єдиного тлумачення: його трактують і як аналіз концепту та / або репрезентацій його змісту, і як спосіб аналізу за допомогою концептів чи такий, що має концепти як свої обмежені ознаки. Особливо актуальним визначають концепт-аналіз, спрямований на соціально-політичні, ідеологічні концепти, які є ціннісними категоріями суспільної свідомості. Такий аналіз встановлює кореляції між історичними змінами в значенні цих концептів та еволюцією суспільних ідеологій [28, с. 154]. Для обраного об’єкта дослідження достатнім є виконання таких дій (*За мат.* [6; 26]): здійснення етимологічного аналізу; вивчення становлення відповідного значення; виокремлення смислів, що утворюють зміст концепту; [аналіз найближчих синонімів слова, що позначає концепт]; опис актуального шару концепту. Також заявлений об’єкт дослідження вимагає визначення міфів, що будуються за допомогою відповідних концептів.

Поняття **інтеграція** походить від латинського *integer*, що означає неушкоджений, цілий, повний, бездоганний (спільнокореневим є слово *entire* – повний, цілий). *Integrare* означає “відновити або зробити ціле”. Інтеграція від початку означала “зробити ціле” або “сформувати цілісність чи організацію (структуру)”. Елементи збираються разом, щоб стати “складниками” чогось більшого. Це значення поняття “інтеграція” закріплює його як антонім для поняття “розпад”. У суспільних науках інтеграція вживається для опису процесів об’єднання окремих елементів, процесів, у яких суспільства створюються і підтримуються або в яких вони з’єднуються для формування більшої спільноти. Відповідними історичними прикладами є об’єднання Італії та створення Німецької імперії у XIX столітті [52, с. 262].

Після Другої світової війни використання цього концепту з класичної соціології переходить до інших суспільних наук, в яких стає центральним для федералістського, функціоналістського та неофункціоналістського дискурсів щодо Європи. Концепт застосовується для опису перетворень у західноєвропейських суспільствах після Другої світової війни та за часів “холодної війни”. Передумовами цих перетворень, зокрема, стали дискредитація націоналізму та національної самовпевненості як політичних інструментів та інтерпретативних рамок; виникнення протиріч між національними стратегіями добробуту

¹⁷ Як синонімічні назви в літературі використовуються *концептуальний аналіз*, *концептний аналіз*, *концепторний аналіз*.

та транснаціональної вільної торгівлі в аспекті просування масового виробництва і масового споживання.

Концепт інтеграції набув виразного політичного смислу. Явище, що концепт мав описати, було подвійним: по-перше, інституціоналізація міжурядового співробітництва, в якому відправною точкою були держави-нації, посилені через стратегії добробуту, а по-друге, одночасне ущільнення транснаціональних комунікацій та організованих інтересів у Західній Європі. Процес політичного, економічного й комунікативного ущільнення відбувся й у Східній Європі, щоправда, на іншому ґрунті – застосування радянської військової сили та фізичних репресій.

Інтеграція стала ключовим концептом не тільки у суспільних науках, а й у політиці. Її цінність була в її невизначеності та двозначності, а також у відкритості для інтерпретацій. Ці чинники викликали як політичний спір щодо чіткого змісту концепту, так і водночас політичну згоду, що інтеграція була корисною ідеєю. У 1949 році, коли американська адміністрація усвідомила масштаби європейського опору економічному і політичному об'єднанню Західної Європи, зумовлені планом Маршалла, та американській ідеї Сполучених Штатів Європи, застосування концепту “інтеграція” дозволило уникнути глухого кута у відносинах між США і Західною Європою. У той час як Адміністрація Маршалла продовжувала говорити про “Об'єднання (уніфікацію) Європи” та наднаціональні інститути, Державний департамент надав перевагу “інтеграції”, оскільки вона давала більше можливостей для маневру і з точки зору європейських країн, і з погляду Конгресу.

Продовження вимог щодо європейського “об'єднання” могло викликати опір кількох європейських урядів через те, що вони не мали наміру поступатися національним суверенітетом. Тоді до політичного лексикону залучили давно відомий у суспільних науках концепт “інтеграція”, який було теоретично переосмислено за допомогою логічної операції індукції відповідно до умов конкретного політичного процесу.

Концепт інтеграції отримав значення, яке виходило поза межі денотату концепту співробітництва (кооперації). Нова реалія Західної Європи, що її необхідно було описати за допомогою концепту “інтеграція”, розумілася як будівництво нового об'єкта, який є чимось більшим, ніж сума елементів, що беруть участь у його будові, але взаємодіють не настільки глибоко, як передбачає концепт “об'єднання”, що має на увазі розкладання і об'єднання елементів у зовсім нову структуру. Тоді як концепт “співробітництво” (кооперація) характеризує статичність

взаємодії між окремими елементами, “інтеграція” передбачала більше процесуальних і перетворювальних аспектів.

У цій новій ролі термін “інтеграція” незабаром був вбудований у символічний контекст. Інтеграція стала концептом, сповненим значущості й цінності. Від самого початку його приховані значення були спрямовані в одному певному напрямі. У європейському контексті “інтеграція” стала втіленням ідей концепції функціоналізму, що значною мірою перебувала під впливом панівної тенденції американської соціології. Інтеграція стала означати рівномірний, лінійний, еволюційний розвиток у напрямі дедалі високоорганізованіших або більш ущільнених рівнів співіснування, в результаті чого кінцева мета була тією самою, що і в об’єднання (уніфікації), однак мала досягатися повільніше. Таким чином, європейська інтеграція стала ілюстрацією функціоналістських і телеологічних теоретизувань про суспільство.

У цьому контексті інтеграція була не тільки аналітичним інструментом у соціальних науках. Цей термін також став політично привабливим, оскільки він “обіцяв” не допустити війни і забезпечити мир за рахунок інтенсифікації комунікацій, торгівлі та інших економічних і політичних мереж в індустріальних суспільствах. Соціальні науки функціонували як одна з форм зворотного зв’язку, легітимізуючи зобов’язання пожвавлення інтеграції, що були взяті під час процесу вироблення політики. Будуючи оптимістичний сценарій, політологи і європейські політичні еліти стверджували, що злиття Європи в цій новій функціональній системі елементів, котра раніше була опозиційною та конкуруючою, значно знижуватиме ризики війни та розширюватиме перспективи добробуту. Так концепт у цілому розумівся і у сфері суспільних наук, і політичної практики [52, с. 263-264].

Розглядаючи актуальний шар концепту “європейська інтеграція” передусім значимим нечіткістю, що досі його характеризує. По-перше, подвійність розуміння інтеграції – як процесу і як результату. По-друге, концепт описує і внутрішню інтенсифікацію взаємодії країн-членів, і подальше розширення. По-третє, аспекти, пов’язані з невизначеністю його географічних меж, рівня внутрішньої взаємозалежності країн-членів, часових меж, що потребуватимуть інтеграційні процеси.

У цілому концепт “європейська інтеграція” можна визначити як “багатокомпонентний, котрий складається із сукупності різноманітних елементів – концептів-мінімумів, що моделюють концепт-максимум” [28]. До концептів-мінімумів належать політична інтеграція, економічна інтеграція, культурна інтеграція тощо. Концепти-мінімуми

ми є неоднорідними за ознаками “чіткий / невизначений” та періодом концептуалізації.

Завдяки об’єднавчим процесам на Європейському субконтиненті концепт інтеграції отримав нове значення. Його теоретичне моделювання відбувалося одночасно з практичною реалізацією відповідних процесів та справляло на останні безпосередній вплив.

Концепт “європейська інтеграція” належить до категорії абстрактних концептів. Від початку концепт був частиною наукового та політичного дискурсів, а наразі став частиною масового. За класифікаційною ознакою універсальний / національно-специфічний концепт належить до першої групи, проте може мати національно обумовлене трактування. Наприклад, як зазначає Г. Яворська, в Україні домінує його сприйняття як такого, що позначає приєднавчий процес, для якого в країнах ЄС частіше використовують концепт розширення [37, с. 115].

Міф щодо унікальності процесу європейської інтеграції є одним із тих, що будується на основі досліджуваного концепту.

ПІСЛЯМОВА

Політичний міф, що набув поширення за доби Модерну і що традиційно відносять до історій про державу та націю [44, с. 6], довів свою актуальність і в умовах існування постмодерного проекту – постсуверенного та постнаціонального об’єднання, що ним є Європейський Союз. Засобами офіційного дискурсу ЄС підтримується не один міф щодо європейської інтеграції.

Особливістю умов формування наднаціональних міфів у ЄС є те, що основні гранд-наративи націй першого покоління (до яких належить більшість членів Спільноти) вже сформовано, відтак, доводиться переосмислювати історію. Ця ситуація є аналогічною і для нової української нації, яка тільки-но працює над формуванням власної ідентичності. Отже, механізми конструювання наднаціональної ідентичності, зокрема за допомогою міфів, становлять для нас практичний інтерес. Аналіз змісту та сутності міфів, покликаних сформувати ідентичність у межах Спільноти, є актуальним для України в контексті її європейського вибору та формування відповідної європейської ідентичності.

Міф є стабільним елементом політики ідентичності Європейського Союзу. Міфогенезу в офіційному дискурсі підкріплено засобами культурної та освітньої політик. Формування концепту “[євро-

пейська] інтеграція”, що нарівні з концептом “Європа” належить до центральних елементів регіонального дискурсу, було здійснено політичними та науковими зусиллями одночасно. Міфи про “батьків-засновників” ЄС”, “Вестфальський мир як історичну точку відліку європейської інтеграції”, “Просвітництво як ідейну основу європейської інтеграції” були сконструйовані за допомогою міфологізації історії. По суті ці міфи є своєрідною реконструкцією вже наявних розповідей-оповідань, а їх поступовий сюжетний розвиток відбувається у спосіб постійного обговорення (та підтримання) у суспільстві. Такий механізм було визначено та обґрунтовано в роботах К. Ботічі та Б. Шаллана [Цит. за 5].

Звернення під час міфогенези до ранніх періодів історії зумовлене тим, що для нових націй (частково і наднаціональних утворень) завжди недавнє минуле обтяжене неприємними спогадами про залежність та протистояння. Такі “темні періоди” породжують апатію і відчуття безнадії, вони не здатні стимулювати приплив творчої енергії, чого вимагають нагальні завдання успішного національного та наднаціонального творення. У цих умовах відповідний міф звертається до давнього минулого, коли предки були вільними людьми, самі керували своєю долею, успішно підкорювали природу, перемагали ворогів, розбудовували свою державність, зберігали вірність своїм богам і розвивали традиційну культуру, тобто творили все те, що сьогодні описується концепцією самобутності. Таке бачення історії ґрунтується на архаїчній ідеї циклічного часу, що дозволяє представляти “темні періоди” тимчасовим періодом занепаду, за яким неодмінно має розпочатися злет¹⁸. Це пояснює звернення до Вестфальського миру та епохи Просвітництва як джерел євроінтеграційної міфогенези.

Резюмуючи результати проведеного дослідження щодо міфу про “батьків-засновників”, який дослідники називають першою серйозною роботою над формуванням міфів у офіційному дискурсі ЄС [48, с. 22, 27], сформулюємо відповіді на поставлені в межах методології конструкціонізму питання.

Міфологічний характер наративів “батьків-засновників” підтверджується наявністю в них основних елементів процесу міфологізації історії та репрезентацією цих політичних діячів в якості героїв або навіть постапокаліптичних богів, участь яких має космогенний ефект – створення впорядкованого світу на місці темряви первісного Хаосу.

¹⁸ *Фальсификация исторических источников и конструирование этнократических мифов* / отв. ред. А. Е. Петров, В. А. Шнирельман. – М. : ИА РАН, 2011. – С. 5-6.

Теорія психоаналізу дозволяє поглибити розуміння сприйняття постаті батька, а відтак, й міфології, що формується. В основі – сприйняття акторів сімейної драми (батько-мати-дитина) не як особистостей, а як певні структурні позиції у мережі неформалізованих моральних законів, що має будь-яка спільнота. Розширення меж дії відповідних ролей поза межі нуклеарної сім'ї пояснюється так [49, с. 6-7]:

- почуття благоговіння до батьків і тенденція підкорятися їм, як правило, зникає у міру зростання дитини, але потреба бути підвладним комусь залишається;
- частина тієї влади, що сприймається як батьківська, переноситься на вчителя, керівника, видатних особистостей;
- поширена смиренна (покірна) лояльність щодо правителів теж характеризує перенесення такого роду.

Батьківська заборона, з якою людина стикається ще в дитинстві, є аналогічною забороні “батьків-засновників”, що охороняє європейців не від будь-якої зовнішньої загрози, а від їх особистих найтемніших імпульсів, передусім від тривалий час узвичаєного “спорту” вбивати одне одного: “Я пам'ятаю війну, хоча я був ще дуже молодий. І мій батько також пам'ятає війну, і мій дід, і всі покоління до нього. “Ніколи знову”, – сказали “батьки-засновники” Європи. – І означало це, що так воно і буде” [49, с. 9-10].

Оповідання про попередні часи страждань, які були рішуче зупинені та унеможливлені в майбутньому завдяки втручанням “батьків-засновників”, є основою міфології Спільноти. І щоразу як згадуються імена “батьків-засновників”, відбувається явне або неявне відсилання до того нового закону – закону мирного співіснування, що вони запровадили.

Відповідь на друге запитання – “хто конструює міф?” – визначена межами дослідження: представники влади, адже в центрі уваги дослідження офіційний дискурс ЄС.

Відповідь на третє питання – “якими є засоби конструювання міфу?” – обумовлена обраною методологією – контекстуальним конструціонізмом, що передбачає аналіз риторики. За характером риторика, пов'язана з конструюванням міфу про “батьків-засновників” ЄС, вирізняється так:

(1) “чиста” риторика, що передбачає звернення та актуалізацію ідей “батьків-засновників” у контексті розв'язання поточних політичних завдань;

(2) риторика, що обумовлює втілення певних заходів у ім'я або іменем “батьків-засновників” (листування щодо придбання будинку

Ж. Монне, створення кафедр Ж. Монне, проведення Європейського року / започаткування премій імені ... тощо).

У межах риторики, пов'язаної з конструюванням міфу, застосовується низка стратегій, обумовлених необхідністю “усунення напруження” між постанню “батька-засновника” та реальною людиною. Завдяки цим стратегіям уможлиблюється процес міфологізації. Стратегія “вилучення” “батьків-засновників” з безпосереднього історичного контексту в офіційному дискурсі реалізується в активний спосіб, стратегія деполітизації – в пасивний, а денационалізації – в активно-пасивний спосіб.

Отримані результати можна представити у вигляді такої схеми:

	Характер риторики	Практична площина	Площина міфологізації	Стратегії міфологізації	Ключовий результат
1	“чиста” риторика	засіб легітимації політики	перетворення поглядів на “бачення”	“вилучення” з безпосереднього історичного контексту	визначення перспективи
2	риторика, що обумовлює втілення певних заходів	засіб реалізації політики	створення об'єднаної Європи як сенс буття	деполітизація та денационалізація	формування європейськості

На особливу увагу заслуговує механізм формування та використання наднаціональної ідентичності “батьків-засновників”: спочатку у спосіб денационалізації формуються міфи про політиків європейського масштабу, а потім звернення до їхніх імен / використання їхніх імен відбувається з метою повідомлення про європейський порядок денний або європейські символи.

Порушене на початку питання про успішність спроб конструювання міфу було мотивовано замінене на питання про успішність міфу як такого. Відповідно до завдання-максими – “успішний міф – той, що є прийнятним для кожного” – виявлено низку обмежень функціонування міфу про “батьків-засновників” ЄС: героями є виключно чоловіки; приналежність “батьків-засновників” до країн-ядра ЄС; авторитарний стиль управління, відмінний від сучасного.

Насамкінець зазначимо, що обрані для аналізу міфу методи дослідження – контекстуальний конструкціонізм, критичний аналіз і концепт-аналіз – є придатними для міфів щодо європейської інтеграції. Результати їх застосування є компліментарними: у разі одночасного використання всіх методів отримана оцінка буде повнішою.

Перспективою подальших розвідок є апробація інших методів, зокрема функціонального аналізу, та реконструкція міфу про унікальність Європейського Союзу за матеріалами, що належать до офіційного дискурсу ЄС.

Список використаних джерел

1. *Баровська, А.* Міфи щодо європейської інтеграції: критичний аналіз та концепт-аналіз як методи дослідження феномену / А. Баровська // Стратегічні пріоритети. – 2012. – № 3. – С. 165–172.

2. *Баррозу, Ж. М.* Только усиление политического единства Евросоюза способно вывести Европу из кризиса / Ж. М. Баррозу // Агентство экономической информации “Бизнес-ТАСС” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.biztass.ru/news/one/36737>

3. *Вальчук, Г.* Мовне втілення концепту “європейська інтеграція”: семантико-когнітивний аспект (на матеріалі англomовних документів Євросоюзу та публікацій газети The Times): автореф. дис. ... к. філол. н. : 10.02.04; Київський національний лінгвістичний ун-т. – К., 2003. – 19 с.

4. *Віднянський, С. В.* Об’єднана Європа: від мрії до реальності. Історичні нариси про батьків-засновників Європейського Союзу / С. В. Віднянський, А. Ю. Мартинов / НАН України. Інститут історії України. – К.: Інститут історії України, 2009. – 376 с.

5. *Гончарик, А. А.* Понятие мифа и его применение в исследованиях политики // Политическая наука: Сб. науч. тр. – М. : ИНИОН, 2009. – № 4: Идеи и символы в политике: Методологические проблемы и современные исследования. – С.79-87.

6. *Грузберг, Л.* Концептуальный (концептний) анализ – есть ли он? / Людмила Грузберг // Интернет-журнал “Филолог”. – 2010. – Вып. 10 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://philolog.pspu.ru/module/magazine/do/mpub_10_177

7. *Даниленко, Ю.* Соціальна міфологія як соціокультурний феномен (філософський аналіз): автореф. дис. ... к. філософ. н.: 09.00.03; Київ. нац. ун-т імені Тараса Шевченка. – К., 2008. – 17 с.

8. *Ермолин, Е.* Мифокритика. Работы 1990-х – 2000-х гг. (опубликованные и неопубликованные) / Е. А. Ермолин [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://yspu.academia.edu/EvgenyErmolin/Papers/1567501/>

9. *Ермолин, Е.* Мифокритика в актуальном научном горизонте / Е. Ермолин // Ярославск. педагогич. вестник. – 2009. – № 3 (60). – С. 152–156.

10. *Європейський* проект та Україна : монографія / А. В. Єрмолаєв, Б. О. Парахонський, Г. М. Яворська, О. О. Резнікова [та ін.]. – К. : НІСД, 2012. – 192 с.

11. *Зубрицька, Л.* Міф як феномен сучасної політики: автореф. дис. ... к. політ. н.: 23.00.01; Київ. нац. ун-т імені Тараса Шевченка. – К., 2005. – 18 с.

12. *Исаева, А. В.* Миф в философии Э. Кассирера : автореф. дис. ... к. филос. н. : 09.00.03 / А. В. Исаева; Саратов. гос. ун-т им. Н. Г. Чернышевского. – Саратов, 2011. – 21 с.

13. *Кассирер, Э.* Техника современных политических мифов / Э. Кассирер // Политология : хрестоматия / под ред. М. А. Василика. – М., 2000. – С.576–586.

14. *Кольев, А. Н.* Политическая мифология. – М. : Логос, 2003. – 384 с.

15. *Кравченко, В.* Концепт ЄВРОПА як семантичний актант у сучасному євроінтеграційному дискурсі / Вікторія Кравченко // Наукові записки. – Серія: філологічні науки. – 2010. – Вип. 89 (1). – С. 324–328.

16. *Кравченко, В.* Семантичні та лінгвопрагматичні характеристики концепту Європа в сучасному англомовному політичному дискурсі : автореф. дис. ... к. філол. н. : 10.02.04 / Вікторія Кравченко; Київськ. нац. лінгвістич. ун-т. – К., 2007. – 20 с.

17. *Культурология.* XX век: Энциклопедия / гл. ред., сост. и авт. проекта С. Я. Левит. – СПб. : Унив. кн., 1998. – Т. 2: М-Я / отв. ред. Л. Т. Мильская. – 446 с.

18. *Курята, Ю.* Міф на перетині психологічних та філологічних наук / Юлія Курята // Зб. наук. праць ін-ту психол. ім. Г. С. Костюка НАПНУ. – 2010. – Т. XII, ч. 4. – С. 225–232.

19. *Мелетинский, Е.* Мифологическое мышление. Категории мифов/ Е. Мелетинский // От мифа к литературе. – М.: РГГУ, 2000. – с. 24–31.

20. *Мифологический* словарь / гл. ред. Е. М. Мелетинский. – М. : Сов. энциклопедия, 1990. – 672 с.

21. “Молодежные культуры”, масс медиа и феномен “моральных панник” [Текст] / У. Блюдина // Другое поле. Социологические практики / ред. : Е. Л. Омельченко, С. А. Перфильев. – Ульяновск : Изд-во Средневолжского научного центра, 2000. – С. 53–63.

22. *Молокова, О.В.* Особенности социального конструктивизма как современной формы рациональности // Грані. – 2012. – №6(86). – С. 53–57.

23. *Моржаков, В. С.* Конструирование образов среднего класса в российских информационно-аналитических СМИ как способ фор-

мированиа соціального міфа : дис. ... к. соц. н. : 22.00.04 / В. С. Моржаков; Нижегород. гос. ун-т им. Н.И. Лобачевского. – Н. Новгород, 2007. – 173 с.

24. *Петров, К. Е.* Роль политического дискурса в политических изменениях: глобальный, региональный и национальный уровни : автореф. дис. ... канд. полит. наук : 23.00.02 / К.Е. Петров; Мос. гос. ин-т международных отношений. – Москва, 2009. – 24 с.

25. *Полисаев, О.* Соціально-філософське дослідження трансісторичності міфологічного освоєння світу: автореф. дис. ... д-ра філос. наук: 09.00.03 / О. Полисаев; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К., 2009. – 32 с.

26. *Подковырова, Н.* Методика концептуального анализа [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.lingvomaster.ru/files/262.pdf>

27. *Попков, В.* Критическое мышление в контексте задач высшего профессионального образования / В. Попков, А. Коржуев, Е. Рязанова. – М. : Изд-во МГУ, 2001. – 166 с.

28. *Прихода, Я.* Європа як концепт / Ярослава Прихода // Наук. зап. Ін-ту журналістики. – 2002. – Т. 7. – С. 152–159.

29. *Прихода, Я.* Концепт Європа в українській публіцистиці: когнітивно-лінгвістичні аспекти: автореф. дис. ... к. філол. н. : 10.01.08 / Ярослава Прихода; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. – Л., 2005. – 16 с.

30. *Пробийгорова, Н. В.* Феномен міфу в політичному житті сучасних суспільств / Н. Пробийгорова // Політологічні записки: зб. наук. пр.; Вип. 2. – Луганськ: Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Polzap/2010_2/10pnvgcc.pdf

31. *Филатов, А.* Вестфальская система как мифологема / А. Филатов // Актуальные проблемы современного российского государственного управления: Сб. науч. труд. – М. : Изд-во РГТЭУ, 2009. – Вып. 2. – С. 139–157.

32. *Фонтэн, П.* Европа в 12 уроках / Паскаль Фонтэн. – Люксембург : Бюро официальных публикаций Европейского Союза. – 2010. – 80 с.

33. *Шайгородський, Ю.* Політика: взаємодія реальності й міфу / Юрій Шайгородський. – К. : Знання України, 2009. – 400 с.

34. *Шварц, Ф.* Мифологизация истории // Філософія міфу: класичний та сучасний підходи. Матеріали міжнар. наук. конф. [Інститут філософії ім. Г. С. Сковороди НАНУ] 10–11 січня 2003 р. – К., 2003. – Ч. 1. – С. 21–22.

35. *Шестов, Н.* Политический миф теперь и прежде / Н. Шестов; под ред. проф. А. И. Демидова. – М. : ОЛМА-ПРЕСС, 2005. – 414 с.

36. Шредер, Г. Расширение ЕС – выполнение исторической миссии / Герхард Шредер // РБК : портал новостей и деловой информации [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://pda.top.rbc.ru/politics/30/04/2004/52065.shtml>

37. Яворська, Г. Непевний об'єкт бажання: Європа в українському політичному дискурсі / Г. Яворська, О. Богомолов. – К. : Видавничий дім Дмитра Бураго. Інститут сходознавства ім. А. Кримського НАН України, 2010. – 132 с.

38. Ясавеев, И. Конструкционистский подход к социальным проблемам / Искандер Ясавеев // Журнал исследований социальной политики. – 2004. – Т. 2. – № 4. – С. 533-546.

39. Ясавеев, И. Социальные проблемы и медиа : конструкционистское прочтение / Искандэр Ясавеев. – Saarbrücken : LAP LAMBERT Academic Publishing, 2010. – 231 с.

40. Barroso, J. M. The transformation of Europe : Speech to the European Parliament (Strasbourg, 11 May 2005) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-05-272_en.htm?locale=en

41. Bolkestein, F. Address to the Geneva Association : Speech at Rijksmuseum (Amsterdam, 7 June 2001) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://ec.europa.eu/internal_market/speeches/2001/2001-06-07-bolkestein_en.htm

42. Bolkestein, F. Financial Integration after the Euro : Speech at Harvard Business School (Boston, 27 April 2000) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-00-1-49_en.htm?locale=en

43. Cichocki, M. New Countries, Old myths. A Central European appeal for an expansion of European understanding / M. Cichocki // Internationale Politik (Global Edition). – 2007. – Vol. 84 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.natolin.edu.pl/pdf/rozne/CichockiM_New%20countries_old_myths_14Nov2007.pdf

44. Della Sala, V. Political Myth, Mythology and the European Union / V. Della Sala // Journal Of Common Market Studies. – 2010. – Vol. 48; Issue 1. – P. 1-18.

45. Ehs, T. Civic Concern: European Identity beyond Emotions and Metaphysics. An Argument against Mythification / Tamara Ehs // Seminar on “Young People and Active Citizenship” (Budapest, 23-25 November 2006) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://youth-partnership-eu.coe.int/youth-partnership/documents/EKS-YP/Youth_Policy/docs/Citizenship/Research/Civic_Concern_European_I.pdf

46. *Entstehung und Aufgaben* // Konrad Adenauer Haus web-site [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.adenauerhaus.de/index_1.html

47. *Kaiser, W.* From Great Men to Ordinary Citizens? The Biographical Approach to Narrating European Integration in Museums / Wolfram Kaiser // *Culture Unbound*. – 2011. – Vol.3. – P. 385–400.

48. *Kølvraa, C.* Myth and History Politics in European integration. The Myth of the Fathers / Christoffer Kølvraa, Jan Ifversen // EUSA 2011 Papers Archive [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://euce.org/eusa/2011/papers/8f_ifversen.pdf

49. *Kølvraa, C.* Political Paternity and the Construction of Europe. The Founding Fathers and their function in the rhetoric about European Community / Christoffer Kølvraa // *Kontur*. – 2010. – vol. 19: Locating Europe Ideas and Individuals in Contemporary History. – P. 6–12.

50. *Petersson, B.* Temporality in the Construction of EU Identity / Bo Petersson, Anders Hellström // CFE Working paper series: Centre for European Studies at Lund University. – 2002. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.cfe.lu.se/upload/LUPDF/CentrumforEuropaforskning/cfewp19.pdf>

51. *Speech* by the German Federal Minister of Finance, Dr Wolfgang Schäuble, at the award ceremony for the 2012 Charlemagne Prize (Aachen, 17 May 2012) // Federal Ministry of Finance: official site [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bundesfinanzministerium.de/Content/EN/Reden/2012/2012-05-17-karlspreis.html?view=renderPrint>

52. *Stråth, B.* Methodological and Substantive Remarks on Myth, Memory and History in the Construction of a European Community / Bo Stråth // *German Law Journal*. – 2005. – Vol. 6/2 (Special Issue: Confronting Memories). – P. 255–271.

53. *The Founding Fathers of the EU* // Official website of the European Union [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://europa.eu/about-eu/eu-history/index_en.htm

54. *Wallström, M.* Europe of those who are constructing Europe : Speech at the White Night Opening Ceremony (La Sapienza University, Rome, 24 March 2007) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-07-189_en.htm?locale=en

55. *Who's who*: Museo casa De Gasperi [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.degasperi.net/contributi/Casa%20museo-PRESENT%20agg%20dicembre.pdf>

**МАТЕРІАЛИ ЗАСІДАННЯ
“КРУГЛОГО СТОЛУ”
“МІФИ ЩОДО ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ
В ОФІЦІЙНОМУ ДИСКУРСІ ЄС”**

29 листопада 2012 року

СПИСОК УЧАСНИКІВ
“круглого столу”
“Міфи щодо європейської інтеграції
в офіційному дискурсі ЄС”

БАРОВСЬКА Анастасія Валеріївна	старший консультант відділу досліджень інформаційного суспільства та інформаційних стратегій Національного інституту стратегічних досліджень
ВІДНЯНСЬКИЙ Степан Васильович	завідувач відділу всесвітньої історії і міжнародних відносин Інституту історії України НАН України
ГЕРАЩЕНКО Ірина Володимирівна	голова підкомітету з питань інформаційного забезпечення інтеграційних процесів Комітету з питань європейської інтеграції Верховної Ради України
ГРИЦЯК Наталія Вігіславна	завідувач кафедри інформаційної політики та технологій Національної академії державного управління при Президентові України
ДУБОВ Дмитро Володимирович	начальник відділу досліджень інформаційного суспільства та інформаційних стратегій Національного інституту стратегічних досліджень
ЄДГАРОВА Іванна Володимирівна	завідувач відділу міжнародних зв'язків та грантів Київського університету права НАН України
КОВАЛЬ Павло Васильович	заступник директора Інституту економіки і менеджменту агропромислового комплексу
КОВАЛЬОВА Олена Вікторівна	провідний науковий співробітник ННЦ “Інститут аграрної економіки”

КРАЄВСЬКИЙ
Маріуш

радник Посольства Республіки Польща в Україні

МАКЕЄВ
Олексій
Сергійович

заступник директора Департаменту Європейського Союзу Міністерства закордонних справ України

МАРТИНОВ
Андрій
Юрійович

провідний науковий співробітник відділу всесвітньої історії і міжнародних відносин Інституту історії України НАН України

НЕДЯК
Юрій
Олександрович

начальник відділу аналізу та прогнозування інформаційної сфери Державного комітету телебачення і радіомовлення України

ОЖЕВАН
Микола
Андрійович

головний науковий співробітник відділу досліджень інформаційного суспільства та інформаційних стратегій Національного інституту стратегічних досліджень

ПАВЛОВА
Поліна
Євгенівна

другий секретар Посольства Російської Федерації в Україні

ПОЛИСАЄВ
Олександр
Павлович

завідувач кафедри політології та соціальних технологій Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету

РОЖНЯТОВСЬКА
Анна

координатор проектів Представництва Фонду Конрада Аденауера в Україні

РОЗУМНИЙ
Максим
Миколайович

завідувач відділу політичних стратегій Національного інституту стратегічних досліджень

СЕМЕНІЙ
Олексій
Володимирович

радник директора Міжнародного фонду "Єдиний світ"

СЕРДЕЧНА Ольга	співробітник Посольства Федеративної Республіки Німеччина в Україні
СКРИПНИК Олена Анатоліївна	студентка Національного університету “Кієво-Могилянська академія”
СОЛДАТЕНКО Валерій Федорович	голова Українського інституту національної пам’яті
ЧЕКАЛЕНКО Людмила Дмитрівна	професор кафедри Дипломатичної академії України
ШАЙГОРОДСЬКИЙ Юрій Жанович	головний науковий співробітник відділу теорії та історії політичної науки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України
ШАРОВ Олександр Миколайович	завідувач сектору досліджень глобальної економіки відділу зовнішньоекономічної політики Національного інституту стратегічних досліджень
ШЕРЕМЕТЬЄВА Лариса Анатоліївна	старший викладач кафедри європейської інтеграції Національної академії державного управління при Президентові України
ЯБЛОНСЬКИЙ Василь Миколайович	заступник директора Національного інституту стратегічних досліджень

ЯБЛОНСЬКИЙ Василь Миколайович,

заступник директора

Національного інституту стратегічних досліджень

Шановні учасники, я радий вас вітати на “круглому столі” “Міфи щодо європейської інтеграції в офіційному дискурсі ЄС”.

Пізнання європейських міфів щодо євроінтеграції свідчить про наше палке бажання знати про ЄС якнайбільше – від законодавства до історичних аспектів і міфології. Хоча це шлях, зрозуміло, із двостороннім рухом. Міфи європейців про Україну – це Чорнобиль, голодомор, Помаранчева революція, відомі спортсмени Клички, Шевченко. Після проведення Євро–2012 багато європейців відкрили для себе нову Україну з новими стадіонами, готелями, привітними людьми, очевидною відсутністю якихось ведмедів на вулицях міста. Хоча після Євро–2012 повезли, можливо, якісь нові міфи. Очевидно, не відстає в Україні міф про райське життя в ЄС, яке підтримує більшість населення і готові, мабуть, до приєднання України до ЄС. Але разом з тим це якийсь негативний міф про жажливе НАТО. Можемо говорити, що такі міфи відбуваються в суспільній свідомості значної частини українців. Будувannya цих стереотипів – це шлях до подальшого зближення. Все це треба обговорювати і ми вкотре переконаємося, що в Україні та Європи багато чого спільного, у т.ч. і міфи.

Хочу побажати нам плідної роботи, цікавого обговорення доповіді, яку зараз представить Анастасія Баровська.

БАРОВСЬКА Анастасія Валеріївна,

старший консультант відділу досліджень

інформаційного суспільства та інформаційних стратегій

Національного інституту стратегічних досліджень

Презентація доповіді “Міфи щодо європейської інтеграції в офіційному дискурсі ЄС”.

ЧЕКАЛЕНКО Людмила Дмитрівна,

професор кафедри Дипломатичної академії України

У виступі Ви присвятили свою увагу тільки засновникам ЄС, але ж міфи стосуються і європейської інтеграції як процесу. Тут виникають питання.

БАРОВСЬКА А. В. :

У доповіді зроблено зноску, що в цьому дослідженні міфи щодо Європейського Союзу та міфи щодо європейської інтеграції розглядаються як єдиний феномен. Ми не вирізняємо їх. Отже, міфи щодо “батьків-засновників” є невід’ємними від процесу формування та засновницьких міфів як таких.

ВІДНЯНСЬКИЙ Степан Васильович,
*завідувач відділу всесвітньої історії і міжнародних відносин
Інституту історії України НАН України*

У виступі пані Баровська звернула увагу на один з багатьох міфів про європейську інтеграцію – про т.зв. “батьків-засновників” Європейського Союзу. Я один із авторів (поряд мій колега – професор Мартинов) книги “Об’єднана Європа: від мрії до реальності”. Це історичні нариси про “батьків-засновників” Європейського Союзу”.

Насамперед хотів би наголосити: з огляду на тему і питання, що пропонуються організаторами для обговорення (оскільки переконаний у безальтернативності євроінтеграційного курсу України), вважаю проведення цього заходу таким, що викликає низку запитань.

По-перше, дійсно, в історії європейської інтеграції, як і будь-якого іншого більш-менш знакового історичного явища (події) або в історії окремих народів і країн, у т.ч. в історії Росії та України, є чимало міфів (і офіційних, і на рівні ментального сприйняття), але без багатьох з них процеси національного самоусвідомлення й державотворення, консолідації політичних націй, так само як і здійснення європейської мрії – розбудови об’єднаної демократичної Європи, були б, мабуть, неможливими. А отже, чи коректно розглядати ці міфи як щось негативне?

По-друге, викликає заперечення односторонній підбір питань для обговорення: крім з’ясування міфів щодо європейської інтеграції, не менш важливим було б вирішення проблем, потенційних можливостей і перспектив розвитку Євросоюзу і майбутнього європейської інтеграції, значення членства в ЄС для країн Центрально-Східної Європи, шляхів, умов та наслідків приєднання до нього України тощо. Цікавим, наприклад, було б обговорення теоретичних і практичних вимірів “евроскептицизму” в діяльності ЄС, який виник ще у 1980-х роках і дійсно посилювався останнім часом, особливо під час складного й багатовимірного процесу розширення і поглиблення європейської інтеграції і внутрішнього реформування ЄС.

До того ж у цьому контексті важливим було б з’ясування в порівняльному аспекті наявних й широко пропагованих останнім часом

міфологем щодо інтеграційних процесів на пострадянському просторі, зокрема щодо розвитку СНД, ЄврАзЕС, ЄЕП, Митного союзу та українсько-російських відносин і “стратегічного партнерства” загалом. Адже якщо європейська інтеграція, незважаючи на її складність, існуючі проблеми, все ж є реальним, демократичним, відкритим (прозорим навіть у прийнятті спільного бюджету тощо) історичним процесом, що впливає на життя й долю понад 500 млн європейців, то процес інтеграції на пострадянському просторі під патронатом Кремля, на думку більшості експертів, є малоефективним, багато в чому фіктивним, оскільки самі інтеграційні структури та їх діяльність є формальними, “кабінетними”, відірваними від реальних процесів і потреб інтеграції.

На сьогодні інтеграція на пострадянському просторі не має реальних досягнень. Наведу лише один приклад: показники “щільності” господарських зв’язків між країнами СНД. Незважаючи на радянську спадщину, вони майже вдвічі нижчі, ніж у ЄС, де питома вага експорту країн-членів становить у середньому 61 % (але не менше 50 % загального обсягу, а в Бельгії, Нідерландах, Іспанії, Португалії – 70–80 %). А для багатьох країн СНД (Азербайджан, Казахстан, Киргизстан, близькі до цього Україна, Молдова, не говорячи вже про Грузію, яка вийшла із СНД) зовнішня торгівля в межах Співдружності перестала бути геополітичним напрямом.

А головне, ЄС має гнучку систему прийняття рішень, яка поєднує суверенітети держав-членів та дозволяє їм контролювати процеси обмеження їхніх прерогатив. У цій системі право індивідуального вето доповнюється системою участі або неучасті за бажанням, а також системою голосування кваліфікованою більшістю. За таких умов кожна з країн-членів незалежно від розміру та рівня економічного розвитку реально впливає на рішення всередині ЄС і отримує, за необхідності, фінансово-економічну підтримку й безпекові гарантії. А в межах реалізації інтеграційних проектів на пострадянському просторі процес прийняття рішень передбачає переважну роль Росії, а також не дозволяє іншим державам-учасницям контролювати обмеження свого суверенітету.

По-третє, незрозумілою є мета (а звідси – результати й можливі наслідки) проведення “круглого столу”, тим більше в період загострення політичних і міжнародних дискусій щодо оптимальної парадигми зовнішньої політики України, яка відповідала б її національним інтересам, зокрема щодо Угоди про асоціацію України з ЄС і створення ЗВТ між Україною та ЄС, а також можливого приєднання України до Митного союзу Росії, Білорусі та Казахстану. Виникають

питання: “Чи не спрямований цей захід на обґрунтування необхідності згортання євроінтеграційного курсу нашої держави й однобічної переорієнтації її зовнішньої політики на Схід? А як же тоді бути із закріпленою Законом України “Про засади внутрішньої і зовнішньої політики” від 1 липня 2010 р. № 2411-VI вимогою “забезпечення інтеграції України в європейський політичний, економічний, правовий простір з метою набуття членства в Європейському Союзі?”

Ці й багато інших подібних питань виникають у зв'язку з проведенням нашого “круглого столу”, і дуже хотілося б отримати відповіді на них у стінах такої авторитетної інституції, як Національний інститут стратегічних досліджень, до аналітичних прогнозів і рекомендацій якого повинна прислухатися українська влада.

ЯБЛОНСЬКИЙ В. М. :

Зрозуміло, що європейська інтеграція – це тема невичерпна. Авторка виголошеної роботи хотіла б зосередитися на тематиці, що не заважає нам говорити про проблеми більш широкого плану.

МАКЕЄВ Олексій Сергійович,

заступник директора

Департаменту Європейського Союзу

Міністерства закордонних справ України

Я не говоритиму про якісь додаткові міфи, які існують сьогодні в Україні і стосуються європейської інтеграції, тому що достатньо багато про це було сказано у доповіді про ті міфи, які становлять основу чисто європейської міфології, яка ще не настільки зрозуміла і поширена у нас в Україні. З іншого боку, я дякую пану Степану, що він спрямував дискусію, можливо, в дещо практичну площину і закликав присутніх поговорити про реальний стан речей в українській політиці й у сприйнятті громадою, суспільством того, що відбувається, і куди спрямована наша українська зовнішня політика.

Ті міфи, що існують у нас в Україні, – зрозумілі. Багато хто вбачає у процесі європейської інтеграції “манну небесну”. Критики всього цього процесу, радше, стверджують, що в Україні немає ніякої євроінтеграційної перспективи. Тому цей проект і міф про Об'єднану Європу нас не стосується. Інші, радше, керуються не грецькими міфами, а “руськими народними сказками”, і вбачають саме там пріоритетний розвиток і зрозумілий розвиток для українців. Однак я здебільшого відчуваю себе у колі однодумців і людей, які все-таки пов'язують європейську міфологію – те, що колись слугувало людям, аби ліпше зрозуміти минуле, – для того, щоб побудувати бачення свого май-

бутнього. Зважаючи на те, що я представляю владні структури, хочу підкреслити: міф про європейську інтеграцію і міф (в позитивному розумінні цього слова), що європейська інтеграція все-таки слугуватиме для всіх громадян України здобутком, не має бути розвінчаний. І в результаті наступні покоління зрозуміють, я сподіваюсь, міф про європейську ідею, що починається аж з Вестфальського мира і втілюється через “батьків-засновників”; цей міф стане спільним для українців, ми відчуватимемо себе в нашій більшості дійсно частиною цієї європейської сім’ї.

ДУБОВ Дмитро Володимирович,
*начальник відділу досліджень
інформаційного суспільства та інформаційних стратегій
Національного інституту стратегічних досліджень*

Тут прозвучала така думка у першого виступаючого, що наш “круглий стіл” зібрався для того, аби заперечити євроінтеграційні прагнення України. Хочу зазначити, що такої думки в нас не було. Під час підготовки доповіді нас передусім цікавили внутрішні механізми ЄС, які забезпечують формування ідентичності, наднаціональної спільноти, яка об’єднана чимось більше, ніж суто економікою. Досвід 27 країн, які з різною культурою, історією, непростю історією, мають формувати цілісність, – досвід, що, безперечно, буде корисний для України, яка також має досить непросту внутрішню структуру. І тому ті принципи, які закладає Європейський Союз у внутрішній міфотворчості (щоб обґрунтувати історичність свого існування), є корисними і для України. І саме з цих позицій ми намагалися виходити при підготовці даної доповіді.

ШАЙГОРОДСЬКИЙ Юрій Жанович,
*головний науковий співробітник
відділу теорії та історії політичної науки
Інституту політичних і етнонаціональних досліджень
ім. І. Ф. Кураса НАН України*

Завершуючи свій виступ, пані А. Баровська сказала: “міфи є, міфи живі”. Вони безсмертні. Насправді, ми з цього і маємо виходити. Сьогодні прозвучала теза про “зрозумілі нами міфи”. Але як тільки міф зрозумілий, він перестає бути міфом. Мені хочеться поділитися своїм баченням. Коли міф стає зрозумілим, то перестає бути міфом, а є інструментом маніпуляції, інструментом психологічного впливу. Міф – це такий феномен (можливо, пан Полисаєв мене доповнить, він філософ і може детальніше пояснити цю проблему), який існує

в нас, навколо нас і дуже часто незалежно від нас. Досліджуючи феномен політичного міфу, я як науковець дуже добре розумію алгоритм його існування в нашому суспільстві та насправді дуже радий, що Інститут запропонував обговорити цю проблему. Тому що разом із всеохоплюючою і всепроникаючою здатністю міф, на жаль, досліджується мало, уявлення несформовані, і процес сприйняття міфу і сам міф осягаються як щось негативне. Як на мене, це абсолютно неправильний підхід, особисто я дотримуюся протилежного. Понад те, упевнений, що міф виконує дуже серйозну консолідуючу місію в будь-якому суспільстві, в українському зокрема. Дослідження Олени Донченко і Юрія Романенка свідчать, що українці значною мірою, ніж інші народи, схильні до сприйняття міфу і його репродукції.

Сьогодні дуже важко уявити наше політичне життя, якісь процеси, що відбуваються, без присутності ірраціонального. Понад те, можливо, в цьому ірраціональному і домінують ті речі, які ми називаємо пам'яттю, пам'яттю народу, національною пам'яттю. Можливо, тут вони найбільшою мірою відображають і пам'ять про майбутнє, тому що ми досліджуємо пам'ять як минуле, дуже часто пам'ять як сьогодення, а є ще пам'ять про майбутнє: те, що вчора або сьогодні уявляє людина, плануючи своє життя. Безумовно, міфи є продуктивними в цьому контексті, консолідуючими, міф європейський зокрема.

Я дуже вдячний пану Віднянському відносно його сумнівів щодо теми нашого “круглого столу”. Проте, отримавши запрошення, ознайомившись з темою, особисто я не сприйняв її як загрозу. Навпаки, я сприйняв її як пошук, оскільки до міфу ставлюся позитивно. Це є дуже цікава тема для обговорення і, що надзвичайно важливо, для подальших досліджень. Дуже хотілося, щоб цей напрям розвивався й надалі та не лише в контексті міфу, а взагалі щодо пошуку місця ірраціонального в політиці та механізмах її реалізації.

СЕМЕНІЙ Олексій Володимирович,
*радник директора
Міжнародного фонду “Єдиний світ”*

По-перше, яка була мета дослідження? Просто довести, що існують певні міфи чи, можливо, показати, як вони формувалися? У виступі Ви наголосили на структурі, а мету не зазначали. Друге питання: чи планується продовження цього дослідження та за якими напрямками? Адже сьогодні вже згадувалося, що існують дослідження в одному напрямку – європейської інтеграції, але існує ще інший напрямок – інтеграції на пострадянському просторі. Як і для чого Ви плануєте Ваші дослідження? Де можна використовувати Ваше дослідження?

БАРОВСЬКА А. В. :

По-перше, метою дослідження було дослідити: чи є міфи взагалі. Ми одразу не виходили з позицій, що вони існують. Ми доводили, що міфами є певні нарративи, які змогли виокремити. І, безумовно, у процесі аналізу зосередилися лише на декількох. Насправді було дуже складно “входити в тематику”, яка фактично відсутня в українському науковому просторі. Вона присутня лише в аспекті досліджень концепту Європи (якщо ми беремо предметну площину, а не загальну теорію міфу як таку). Власне, для нас цікаво було дослідити, чи є певні міфи і як вони конструюються. Цікаво з декількох аспектів. По-перше, тому, що ми визнаємо, що європейська модель розвитку є для України придатною і бажаною. По-друге, не заперечуємо євроінтеграційних прагнень України. По-третє, погоджуємося з тим, що практичні аспекти, пов’язані з формуванням європейської ідентичності України, майже не розвиваються. Натомість у реалізації сучасної української політики європейської інтеграції превалюють політичний та економічний виміри. Це щодо Вашого першого запитання. Щодо напрямів майбутніх досліджень, я не можу Вам чітко сказати. Безумовно, крім основного ядра міфів, т.зв. засновницьких, є ще міфи за кожним напрямом політики. Можливо, наші дослідження відбуватимуться в тому напрямі, але які конкретно напрями (економічні чи правові будуть взяті на озброєння), я не можу сказати, оскільки тематика майбутньої роботи наразі узгоджується.

Щодо останнього запитання: для кого і для чого це робилося. Для того, щоб ми побачили, яким чином формуються європейські міфи; щоб знати, яким чином використовувати відповідні інструменти для нашої української політики і формування ідентичності. Коли ми, зрештою, вийдемо на такий рівень співробітництва, що європейські міфи “хлинуть” в Україну, необхідно, щоб не було зіткнення між європейськими міфами і українськими. Наприклад, 9 травня для європейців є важливим як день святкування Дня Європи і Декларації Шумана, а для українців зовсім інша міфологія цього дня. Як зробити так, аби вони не конфліктували? Це завдання максимум, яке я не можу сказати, що воно буде реалізовано завтра або післязавтра, але хотілося б вийти на цей рівень.

ЧЕКАЛЕНКО Л. Д. :

Дуже цікава тема для всіх європейців, я до речі вважаю, що Україна – європейська держава, просто ми ще цього не відчули. Доповідь зачіпає один окремих аспект.

Щодо міфів. Проїхавши всю Європу і трішечки більше, я не можу сказати, що європейці захоплені міфом щодо засновників ЄС, а більшість навіть не знають, хто це такі. По-друге, в Україні цього міфу зовсім немає, можливо, його створюють штучно деякі ЗМІ, але Україна не опікується зараз проблемою європейської інтеграції. Подивіться, що в нас у ЗМІ робиться. Жодної інформації про ЄС, європейську інтеграцію немає, люди взагалі не знають, що це таке, і зайняті здобуттям хлібу щоденного.

Щодо міфів, які творяться в Україні, – це переважно кандидатські і докторські дисертації, присвячені вивченню європейської інтеграції. Міфологізація в Україні не відчувається, і, на мій погляд, її просто немає.

Загалом європейська інтеграція – це дуже цікавий процес. Тут я повністю підтримую попередні погляди корифеєв нашої європейської інтеграції, які вивчають і знають її – і професора Віднянського, і інших професорів. Ця проблема – це процес, який треба вивчати, вивчати також і нам. Як економічно подолати всі ці моменти, як політично подолати, як у безпековому вимірі все це подолати? Ці питання мені здаються цікавими для обговорення. І природні альянси, і США, і ЄС, інтеграційні альянси, які витримали випробування часом, є класичними для наслідування, копіювання цього світу. Наприклад, Митний союз, В. Путін – копіювання системи ЄС. Усі хотіли б туди прийти, але не всіх запрошують.

ПОЛИСАЄВ Олександр Павлович,
завідувач кафедри політології та соціальних технологій
Гуманітарного інституту
Національного авіаційного університету

У мене таке питання: “Що заважає нам рухатися вперед?” Я наголошую – вперед, ні в Європу, ні в Митний Союз, ні в інші союзи. Це наявність імперських міфів у свідомості українського суспільства. Була імперія, імперія розкололася; і от на цих уламках є намагання утворити свою мікроімперію із своєю імперською свідомістю. Давайте порахуємо, аби не бути голосливими. Патерналістська тенденція в українському суспільстві є? Очевидно, порядок можливий лише завдяки сильному лідерові, який сконцентрує всю владу в руках. Що домінує: закон чи воля політичної структури? Без сумніву, закон, доцільність політичної структури тощо. Інтелектуальний ригоризм – хто не з нами, той проти нас. Я не хочу говорити про певні політичні сили, але я беруся довести, що і там, і там ми приблизно всі однакові в цьому плані. Месіоністська ідея – ми і тільки ми праві, ні Росія,

ні ЄС. Ми – та структура, яка правильно все робить. У межах імперської міфології особистість тлумачиться як людина-засіб, а не як людина-мета. Оце визначальний момент. Суспільство в нас – засіб для правлячої верхівки. Ще один момент імперської свідомості полягає в тому, що на різних орбітах перебуває правляча еліта і суспільство. Причому нормальним вважається наявність руху згори вниз, і в жодному разі не знизу вгору. Європа пережила це в 30–40-ві роки. А звідси – відсутність суспільної дискусії.

Ваша заслуга, шановні колеги, що ви порушуєте це питання. Чи дійде це питання до “властей предрержащих”, я не знаю. Але актуальна проблема – це міфотворчість і конструювання нової міфологічної парадигми (не нових міфів, їх ми ніколи не сконструюємо, а тільки міняємо Мазепу на когось іншого і т.д.).

Суспільство має рухатися вперед, і коли ми з вами рухаємося вперед, неминучим є творення міфу про майбутнє. Але для того, щоб у сучасному віртуальному просторі раціоналізувати цей рух, його треба довести до широкого загалу. І от тут відбувається своєрідна раціоналізація міфу. Покажу це на коротенькому прикладі. Реформи, реформаторська риторика тощо. Ми розуміємо п’ять умов реформ, усі це професійно знають. Але є одна проблема: якщо довести це до широкого загалу, то вони не зрозуміють, з’явиться риторичний концептуальний посил, який для науковців є смішним – 21 напрям реформ. Чи може він бути реалізований? Ні. Максимум – три напрями. Л. Бальцерович довів це. Але питання в іншому. Якщо це ідеологічний конструкт, це одна проблема. Якщо в нього починають вірити науковці і починаємо реалізовувати 21 напрям, ми отримаємо фіаско.

ШАРОВ Олександр Миколайович,

*завідувач сектору досліджень глобальної економіки
відділу зовнішньоекономічної політики
Національного інституту стратегічних досліджень*

Згадаю, що один із “батьків-засновників” ЄС Жан Монне наприкінці свого життя написав: “Якби мені довелося знову створювати Об’єднану Європу, то я розпочав би не з економіки, а з культури”. У зв’язку з цим я хочу згадати слова одного військового, який колись говорив: “Є речі важливіші за мир”. Як економіст, хочу сказати, що є речі важливіші за економіку. На мій погляд, тема цікава, оскільки дає економістам справжній інструмент інтеграції, не тільки суспільної, а й, зокрема, економічної.

Під час нашої дискусії записав кілька тез: як розумію міф, навіщо він там та якою є мета нашого обговорення.

1. Міф – це не казка, тому що він відображає реалії, але реалії викривлені суспільним сприйняттям. Тобто вони можуть вважатися для когось казкою, а для когось істиною.

2. Міфологізація сприяє досягненню суспільної або національної мрії, якщо збігається з нею.

3. Міф неспроможний забезпечити розвиток суспільства або держави в напрямі, який, зрештою, суперечить національній ідеї або суспільним прагненням.

У відповідь на питання, для чого ми це робимо, я записав, а потім Анастасія Валеріївна майже так і сказала: мета – це використання міфу як інструмента досягнення політичних цілей.

Тут вже згадувалося, міфи є різні. Є європейські міфи та відмінні від них, однак я б не сказав антиєвропейські, скажімо, міфи, які сприяють, підштовхують чи дають підстави для розвитку суспільства трохи в іншому напрямі. Скажімо, європейський міф, якщо ми не говоримо про міф про “батьків-засновників”, це міф про християнську державу. Європа йде від Римської імперії, Анжуйської династії, часів Наполеона і т.д. З іншого боку, є потужний міф про “Русский мир”, про слов’янську єдність. Чи протирічать вони один одному, чи заважають нам, чи можемо їх використати? Коли мені як економісту в наших економічних дискусіях говорять про те, що Митний союз, ЄвразЕС більше підходять для нас, тому що Україна 300 років разом з Росією, я згадую: “Так. Перед цим ми 300 років були в Європі. Ми були, ви не були”. Певною мірою це може сприйматися як міф. Якщо ми детально почнемо розбиратися, як ми там були, ми можемо говорити, що в нас не було своєї держави, ми були в Литовській, ми були в Речі Посполитій. З іншого боку, можна знову заглибитися і сказати, що в Литовській державі державною мовою була українська мова, що навіть Богдан Хмельницький підіймав своє повстання з благословення польського короля, який сказав: “У вас є шабля, так ідіть і захищайте свої права” тощо. Тобто міф залежить і від нас.

Те саме міф про слов’янську єдність. Мене як слов’янина завжди цікавило, а чому не згадують поляків, які теж слов’яни? Тому що вони католики? Я теж католик. Не згадують словаків. Зараз не згадують уже сербів, оскільки говорили, що вони вже “наші” (майже до Радянського Союзу йдуть. Тепер не йдуть, уже не ті). Тобто виходить, це міф – слов’янська єдність? Одні більш слов’яни, ніж інші?

Повертаючись до економіки, власне, я б вважав, що метою нашого обговорення має бути практичний аспект, можливо, не за результатами саме цього обговорення, а в подальшому, які європейські міфи ми можемо використати, розробивши їх, деталізувавши, довівши, що ми

теж частина тієї християнської держави, що у нас є зв'язки, головне, що в нас ті самі цінності.

Ще один приклад – єдиний ринок. Знову таки, якщо ми повернемося до Київської Русі. Чи була Київська Русь з її економікою частиною східного ринку? Будемо говорити, що ми частина Шовкового шляху? Але ми частина Шовкового шляху європейського, шлях “з варяг в греки” – був транс'європейський шлях. Тоді ми можемо подивитися, як вся наша економіка розвивалася, на яких підставах. У нас є відносини з країнами СНД, хоча це теж один з міфів, з яким нам доводиться боротися (розрив кооперативних зв'язків, що призвів до дезінтеграції). Я як практик з радянських часів пам'ятаю, як усі кляли ті кооперативні зв'язки, тому що сусідній завод виробляв ті складові частини, які були потрібні нашому заводу, а їх потрібно було везти аж із Сибіру (були такі коопераційні зв'язки). Вони розірвалися не тому, що їх хтось силою розірвав, і сказали “Ідіть в Європу”, а тому що сказали створити розумні зв'язки. Вони розірвалися як нераціональні, а раціональні збереглися або створилися нові.

Отож саме в пошуку нових міфів та їх деідеологізації (у сенсі не розвінчати міф, а показати те ядро, яке відрізняє його від казки, яке може сприяти соціально-економічному розвитку держави) я і бачу ціль нашої спільної роботи.

СОЛДАТЕНКО Валерій Федорович,

голова Українського інституту національної пам'яті

Я, чесно кажучи, здивувався, коли отримав запрошення на таке зазідання із таким порядком денним. Мені було цікаво, що ж тут буде. Я вам вдячний. Як історик вважаю, що основний об'єкт уваги спрямований у минуле. Таким чином, міф якщо і не казка, то принаймні вигадка; це не те, що засновано на раціональних знаннях. Якщо ми хочемо справді вибудувувати політику, яка заснована на якихось наукових засадах, і в т.ч. щодо питання євроінтеграції, то повинні відповідально підходити до таких речей, як раціональні знання і міфологізація, зокрема міфологізація історії.

Пан Шаров говорив, що ми уже були в Європі. Так, були, була євроінтеграція. І на основі цього створювалися і продовжують створюватися міфи сьогодні, зокрема в історії, історичній науці. Уже в 90-ті роки у нас було створено Інститут східноєвропейських досліджень, зараз це Інститут європейських досліджень, який очолив американець українського походження Ярослав Пеленський, який постійно намагався доводити те, що на мій погляд, є абсолютним міфом. Що перебування України в Речі Посполитій було величезним благом,

оскільки вона ближче до Європи, в ній були такі порядки, які відрізнялися в ліпшу сторону від того, що було в Російській імперії. Це міф, який розвіявся революцією середини XVII ст. Але в нас є власні дослідники, наприклад, Наталія Яковенко, яка абсолютно підтримує твердження, що шляхетна Польща була ідеалом для українців. І якщо підняли революцію у середині XVII ст., то теж не від великого розуму, то була станова революція. Стан – це козаки, що переступили закон. От ці люди пішли на зруйнування цивілізаційних порядків, які існували в Речі Посполитій.

На жаль, такі міфи продовжують поширюватися, і, з мого погляду, не варто навіть примирливо ставитися до них. Треба розвінчувати такого роду міфи.

Нам намагаються довести, що то була Європа або Австрія. Становище трьох українських анклавів – Східної Галичини, Північної Буковини і Закарпаття у складі Австрії. Чомусь Юліан Бачинський, керуючись реальним становищем у тому регіоні, вимагав, щоб Україна стала на шлях соборності та регентизму – об'єднання. Тобто зовсім інший вектор, ніж той, що здійснювався на практиці, який призвів до хвиль еміграції з того регіону зовсім не від хорошого життя (особливо в економічному сенсі). Тому до таких міфів потрібно ставитися як до конструктивів витвору сучасної кон'юнктури. Я не хочу зараз протиставляти та аналізувати міфи в російській історії, що існують і які нині намагаються нав'язати. Цього року святкують 1150-річчя російської державності, в якій немає місця українській, білоруській державностям... Навіть не руської, а російської державності. Це міф? Міф. Те, чого вони досягають з його допомогою – певні консолідувальні ефекти, чого, можливо, ми не можемо досягти своїми історичними міфами. Але я вважаю, ми повинні проти цих міфів повставати і домагатися, аби в основі тих орієнтацій, які ми виробляємо, – ідеологічних, політичних – було саме раціональне знання, а не міфологізація. Тим паче, що ці нові міфи творяться повсякчасно. Ось візьміть, наприклад, ті три анклави, про які я говорив, що належали до Польщі, Чехословаччини та Румунії. Скільки нині витворюється міфів на Заході, в Європі, у країнах, що вже належать до ЄС. От візьміть Польщу – рішенням Сейму вважати початком Світової війни 23 серпня 1939 р., тобто Пакт Ріббентропа–Молотова. Що він для України? Це міф, ніякої війни 23 серпня ще не було, вона почнеться пізніше, буде інший розклад сил. Але для чого цей міф потрібен полякам? Їм він потрібен, щоб довести, що історична справедливість вимагає повернути Польщу до тих кордонів, які були на 23 серпня. Це значить і Східна Галичина, і Західна Волинь у складі Другої Речі Посполитої.

Тобто якщо підходити через ці міфи до того, що нас чекає у процесі євроінтеграції, то, я думаю, що на шляху до позитивних результатів такі міфи не потрібні нашому суспільству (і навіть не через кон'юнктуру, а через те, що вони не відповідають реаліям вчорашнього дня, тому, що було в минулому).

Говорячи про інтеграційні процеси, скажіть, чим закінчилася інтеграція в Європу з XIV до XVII ст.? Закінчилася революцією під проводом Богдана Хмельницького. Те, що українці перебували у складі Австро-Угорської імперії, вели боротьбу за національне визволення, закінчилося розпадом Австро-Угорщини. У Польщі, Румунії, Чехословаччині в міжвоєнний період також вели боротьбу за національне визволення. Отже, усе це були процеси протидії, а інтеграція зустрічалася не з великою радістю. Це західний вектор. На східному векторі відбувалася те саме починаючи з Переяславської Ради 1654 р. під час інкорпорації України у Московське царство, потім Російської імперії – теж протидія, яка закінчується революцією кінця 20-х років XVII ст. Інтеграційні процеси, пов'язані з розвитком колишнього СРСР, призводять до дезінтеграції Радянського Союзу і бажання українців жити власним життям заради реалізації власного національного інтересу. Якщо я дивлюся на ці інтеграційні процеси як історик, в яких Україна брала участь як один із суб'єктів інтеграції чи то на Захід, чи то на Схід, чомусь до сьогодні закінчувалися зазвичай протидією. Тому в мене виникає бажання розвінчання таких міфів, які витворюються заради якихось вигід, що часто не враховують інтереси України.

ШАРОВ О. М. :

Власне, я хотів зазначити, що Ваш виступ – це і є реалізація моїх пропозицій. Я вважав, що ми, експертне співтовариство, повинні обговорити всі міфи, щоб знайти раціональне зерно, те, що може використовуватися політиками, економістами та взагалі суспільством. Ви сказали, що міф – це все-таки неправда. Згадайте Троянську війну – починалася як міф, а виявилось, що це не зовсім так.

ОЖЕВАН Микола Андрійович,
*головний науковий співробітник відділу досліджень
інформаційного суспільства та інформаційних стратегій
Національного інституту стратегічних досліджень*

Шановні колеги, я хотів би внести деякі експлікації в доповідь моєї колеги Анастасії Баровської. Пафос доповіді полягав у тому, що вона співставила модерн і постмодерн. А. Баровська сказала, що ми

живемо в епоху постмодерну, дуже незрозумілу та невиразну епоху, оскільки модерн закінчився. І чи буде потім, чи ще не почався, те, що умовно називають пізній модерн або постмодерн? Нібито в цю епоху міфи перестають існувати, міфи руйнуються – це проголосили французькі мислителі, які називали себе постмодерністами, зокрема Дерріда, Бодрійар, Ліотар. Зокрема, у Бодрійара з'явилася теза про симулякри, і говорить про те, що замість міфів тепер симулякри. У нього є знаменита робота “Війни в затоці не було”, він мав на увазі війну 1991 р., яку американці вели в Персидській затоці. Він говорив, що якась війна була, але яка – ми не знаємо. Ми знаємо ту, яку нам показало CNN та інші телеканали. Отакої точно не було, це симулякр, це те що, придумали журналісти, які там перебували, а може, і не перебували, оскільки журналісти іноді лінуються їхати на місце подій.

У *New York Times* був скандал, пов'язаний з журналістом, який під час війни в 2003 р. давав репортаж про сім'ю Джесіки Ліч, яку міфологізували американські медіа, зробили її такою Зоєю Космодем'янською (вона потрапила до іракців у полон, страждала, зрештою, вирвалася). Журналіст начебто готував матеріал, перебуваючи у штаті Арізона в сім'ї цієї дівчини. Але насправді він писав це у своїй нью-йоркській квартирі. Коли це підтвердилося, його вигнали з газети, а потім і редактор залишив свою посаду. Тобто такі наративи, неоміфи або симулякри – це те, що супроводжує наше суспільство. Є великі міфи, є маленькі. Але повторюю, що епоха постмодерну починалася під прапором розвінчування всіх міфів, т.зв. деконструкції. І вважалося, не сьогодні–завтра матимемо такий доступ до різноманітних джерел інформації, що під натиском цього всього жодний міф не витримає раціональної критики. Але міфи успішно існують, а інтернет замість того, щоб нас озброювати знаннями, озброює додатковою ще більшою кількістю міфів. Пан Солдатенко доречно згадав, що зараз святкували росіяни, своє походження – вже не від Києва, а від Новгороду. А в наступному році (якби династія Романових проіснувала до наступного року) вона святкувала б 400-річчя. Відповідно зараз актуалізувалася тема лжедмитріїв. Нині з'являються публікації в Московській інтернет-пресі про те, як було б добре, якби ці лжедмитрії затрималися на московському престолі, ми були б у західній цивілізації і не мали б додаткових клопотів з самовизначенням.

Отже, зіткнення міфів – це реальність, від якої ми нікуди не можемо подітися, якщо я правильно зрозумів презентовану доповідь. Тут мені здається потрібно головне підкреслити – є дискурси, в яких

ми осмислюємо якісь події, явища, процеси тощо. Зокрема, якщо ми візьмемо саму історію, то кембриджський професор Хобсбаум у книзі “Конструюючи історію” свідчить, що будь-яка нація, яка щойно з’являється на світ Божий, починає переписувати історію під себе, тобто створює свій національний конструкт. Ця історія, переписана через призму національних “окулярів”, виглядає зовсім не так, як виглядає та ж сама низка подій, які запропонувала інша нація. Він наполягає на тому, що нація – це штучний конструкт, а не природне утворення, політична нація – це теж штучний конструкт. І для свого виправдання вона видумує свою історію, своїх героїв, антигероїв. І все це, звичайно, є міф. Але є професійні історики, які працюють в архівах, знаходять джерела, розвінчують міфи.

Однак це не заважає жити іншим “квазіісторикам”, які пишуть історію для простого народу, розказують у міфологізованій формі як, звідки цей народ пішов, як він утворився. Є журналісти, є політтехнологи, які створюють міфи *ex tempore* для потреб конкретного моменту. Все це співіснує, все це – паралельні світи. Я не бачу тут жодної проблеми.

Щодо європейського міфу. Він існує і у формі “плюс”, і у формі “мінус”. Я недавно мав зустріч з вроцлавськими професорами. Вони згадали, що був колись Освальд Шпенглер, який передбачав що Європа ось-ось загине. І в їхніх виступах часто звучав цей лейтмотив – “загибель Європи”. Уже сто років як його робота циркулює в філософському та історичному просторі. Її поява – не безпідставна, оскільки в Шпенглера був свій міф про тисячолітнє царство. Тисяча років закінчилася, тому Європа як культурний організм має відійти.

Нам, українцям, європейська ідея важлива для осмислення своєї української національної ідеї або українського національного міфу, який ми повинні створити та утвердити. У цьому українському національному міфі почесне місце посідає європейська ідея. Починаючи з початку ХХ ст., згадайте хоча б знамениту дискусію 25-го року, коли Микола Хвильовий сказав: “Геть від Москви! Рівняння на культурну Європу!”. Ця європеїзація – головна ідея українського національного міфу. Тому якби цей міф існував у якійсь іншій формі, ми обговорювали б ці міфи як конкурентні. Євразійський міф, про що свідчать соціологічні дослідження, не знайшов поширення на теренах України ні розуміння, ні підтримки. Тому говорити про нього як про перспективу нашої держави не варто. А можливо, є його прихильники, які начиталися творів Гумельова, Дугіна і повірили їм, бо це автори-міфологізатори, а не науковці. От у цьому я бачу мету нашої дискусії, яку ми започаткували.

КОВАЛЬ Павло Васильович,
заступник директора Інституту економіки
і менеджменту агропромислового комплексу

Насамперед хотів би подякувати організаторам і доповідачеві за те, що тема порушена. Чесно скажу, коли прийшов, очікував, що тема буде трохи іншою, що ми будемо заглиблюватися у два міфи, зрозуміло які – євразійської та європейської інтеграції. Тут так теоретично артикульовано низку концептуальних моментів, що я під час дискусії починаю трохи по-іншому підходити до категорії міф. Мені б хотілося запитати доповідача. Як би Ви співставили два поняття міф і феномен? Чи є сенс у цьому взагалі? І по-друге, які б Ви могли запропонувати міфи європейського походження, які можна використати як концептуальні підходи до побудови економічної державної політики України?

Місяць тому повернувся з Москви з Економічного Форуму, присвяченого євразійській інтеграції. Зазначу, що дискусії там були відверто односпрямовані. Під час дискусій мені здалося, що там будеться реальний міф. Причому він не виникає сам по собі, а інформація спрямовано нагромаджується з приводу необхідності України в цьому інтеграційному процесі. Коли доповідав доктор політологічних наук із МГІМО, він стверджував, що взаємна торгівля між країнами СНД, то понад 82 % – це торгівля між Росією та Україною. Якщо проаналізувати структуру цієї торгівлі, то найвищі технологічні уклади відбуваються між товарними групами Росії та України, і паралельно існує союзна держава (Росія, Білорусь), є Митний союз+Казахстан. Я запитую у професора: “Ви говорите, що Україна зриває вам євразійський процес. Який сенс у участі, якщо ми не є союзною державою і забезпечуємо при цьому понад 80 % торгівлі?” Очевидно, економіка будеться не на міфах, можливо, не лише на міфах.

БАРОВСЬКА А. В. :

По-перше, я не бачу можливості протиставляти поняття “міф” і поняття “феномен”. Адже міф є феноменом. А щодо другого запитання: які міфи європейські нам би були корисні і цікаві... Власне, для цього ми і починали це дослідження.

І з аналізованих нами міфів я не можу наразі сказати, який корисний, який цікавий. Треба глибше занурюватися у тему, вивчати інші міфи, які формуються в європейському офіційному дискурсі, щоб визначити, які для нас підходять.

КОВАЛЬ П. В. :

А що було б, якби в назві цієї дискусії було: “Феномен європейської інтеграції”? Ми б зовсім по-іншому говорили.

ОЖЕВАН М. А. :

Поняття “феномен” немає такого негативного навантаження, як поняття “міф”, але його зміст є відмінним від змісту поняття “міф”. Тоді б зовсім інша була доповідь.

ДУБОВ Д. В. :

Щодо євразійської інтеграції. У доповіді є фраза про те, що неможливо любити ринкову економіку. Я місяць тому був на конференції, присвяченій євразійській інтеграції. У принципі всі російські гості та їхні українські прихильники дійшли висновку, що Росія може побудувати ефективну і привабливу економічну модель. Однак навіть якщо ця економічна конструкція не буде супроводжуватися необхідним гуманітарним та певним міфологічним супроводом, вона буде беззмістовною. На сьогодні на полі внутрішніх міфологем і привабливості (а привабливість – це суб’єктивне відчуття, що формується через імідж, у т.ч. через сприйняття певного міфу) доти, доки Росія не зможе сформувати якусь ефективну міфологему навколо проекту Євразійського Союзу, він не буде мати масштабного майбутнього. Тому Ви правильно говорите, що треба цілісно підходити до конструювання нового міфу навколо інтеграційних прагнень.

ЄДГАРОВА Іванна Володимирівна,
*завідувач відділу міжнародних зв’язків та грантів
Київського університету права НАН України*

Можна з багатьма речами погодитися з практичного погляду. Але ви знаєте, що сьогодні відбувається в Європі. На жаль, міф про засновників чи інші міфи не врятували Європу від того, що є зараз: відбувається процес формування нової федеративної Європи.

Таке питання: “Чи закінчені міфи про “батьків-засновників” під час формування федералізованої Європи?”. Бо ці міфи будуть еволюціонувати. Як, на Вашу думку, складатиметься подальша доля міфологізації Об’єднаної Європи?

БАРОВСЬКА А. В. :

Міф про “батьків-засновників” починався з етапів федералізації. Ці етапи – це 40–50-ті роки, коли ще не формувався офіційний міф. Коли західні дослідники оцінюють міф про “батьків-засновників”

Європи, вони звертаються до етапів федералізації. Там були певні промови, певні аспекти, які прив'язують до ідей федералізації Європи, скоріше за все, цей міф набуде нового поштовху, нового розвитку. Адже є архіви, є тенденція застосування ідей “батьків-засновників” до об'єктів, які вони не могли собі навіть уявити, наприклад, Лісабонська угода. Але все одно вона виправдовується саме словами “батьків-засновників”. Якщо будуть якісь проекти на зразок федералізації, чи щось інше від того, що є сьогодні, знайдеться певна цитата, певне бачення, що можна прив'язати до того, що це було передбачено вже тоді, коли воно вже зароджувалося чи створювалося.

ЧЕКАЛЕНКО Л. Д. :

Мені здається, що в нашій державі нині створюється антиєвропейський інтеграційний міф, який нав'язується населенню. Навіть сьогодні, коли йшла на цю зустріч, то подумала, що почую “думку зверху”. Щодо 9 травня: то свято наклалося на інше і все добре. Сучасне покоління, якщо ви проведете соціологічне дослідження, не знає того 9 травня. І тут не буде проблеми.

У подальшому пропоную провести “круглий стіл” щодо європейських цінностей, як зміна цінностей руйнує державу. Це дуже цікава тема, про яку можна поговорити. А щодо України в Європі, ми є в Європі, нам треба будувати свій дім, а потім нас покличуть куди захочете.

ГРИЦЯК Наталя Вігіславна,
*завідувач кафедри інформаційної політики
та технологій Національної академії
державного управління при Президентові України*

Цей зал, мабуть, уперше слухає дискусії, ближчі до науки, методології, розуміння суспільного життя. Тут звикли чути дискусії “*real policy*” реальної політики, в якій маніпулюють свідомістю, де ідеологеми, які засновані на міфах. І все це існує, між іншим, в інформаційному просторі. Тому мені дуже приємно, що саме відділ інформаційного суспільства прийшов до джерел. Я хочу поговорити про офіційний дискурс ЄС. Тут, я думаю, ніхто не буде заперечувати, що він є і завжди був дуже раціональним. Звичайно, після війни “батьки-засновники” жахнулися досвідом війни та звернулися до ідей Просвітництва. Ми пам'ятаємо головну ідею Канта (“вічного миру”), що раціональна свідомість і торгівля забезпечать мир у всьому світі. Ніколи в офіційному дискурсі ЄС не використовувалися утопії, так як це було в Радянському Союзі (комуністична утопія) чи Гітлерівська утопія нацизму. Кожен крок, кожен європейський дискурс завжди

пропонував конкретні реальні заходи. Починаючи з перших угод про торгівлю вугіллям і далі документи ЄС – це конкретні заходи задля поліпшення економічного добробуту. Якщо говорити про сьогоднішній день, то європейських політиків вже звинувачують у тому, що існує брак бачення. Тобто запровадили спільну європейську валюту, є Європейський банк, відбувається емісія, але немає контролю за цим, тому що існує 27 економік окремих країн, і сьогодні ви бачите, що відбувається спробами європейського бюджету. Так, усе це відбувається в дуже раціональному полі.

Щодо міфології. Я думаю, що один з класичних міфів, що використовується сьогодні – міф про Центральну Європу. В основі є ідея, що культурно країни за радянською завісою є такими самими європейськими, лише радянська окупація відділяє їх від Європи. Цей міф активно використовувався Польщею, Чехією, Угорщиною і послуговував ідеологічним підґрунтям першого розширення ЄС. Але ми розуміємо, що це використовувалося для населення, для сприйняття, підтримки цих ідей. В основі були абсолютно раціональні речі. ЄС пропонував цим країнам гроші для того, щоб підняти соціальні стандарти, економіки, а на взаєм отримував більше безпеки за рахунок стабільності на цих територіях тощо.

Що стосується сьогодні, то стосовно України в офіційному дискурсі ЄС панує ідея, що Україна – європейська країна, і культурно ми європейці. Але раціональності з боку європейського дискурсу немає. І свідченням цього є те, що ніхто з європейців не призначає нам дату вступу до ЄС.

І саме відсутність в їхньому офіційному дискурсі реальних термінів вступу до ЄС свідчить про те, що це дуже міфологічно. І цей міф більше живить нас, українців. З нашого боку, це не лише такі аморфні бажання. Адже якщо запитати нашого пересічного громадянина: чому європейський вибір? Не форма правління їх цікавить передусім, а можливість жити на рівні добробуту європейців, тобто соціальні стандарти – і це реальні раціональні речі, які існують у свідомості українців. Уже говорили шановні професори, що існує імперський міф, який, на жаль, переважає у свідомості населення України. Я це пов'язую ще з таким поняттям як бідність, як культура бідності. Тому що всі ці патріархальні стереотипи, патерналістські бажання – це наслідок таких міфологем. Міфи живлять саме бідне населення. Чим більший добробут, тим люди раціональніші. Вони дивляться на перспективу, на свій політичний вибір з конкретних прагматичних завдань і бажань. А саме бідне населення і культивує міфологеми “сильної руки”, патерналізму тощо.

Ми живемо у глобальному світі і лише в колективній системі безпеки можливий розвиток та існування в сьогоdnішньому світі. За великим рахунком, Європа, закриваючи двері перед Україною, дозволяє іншому нашому сусідові реалізовувати його проекти. На сьогодні тільки сильне громадянське суспільство, яке базується на достатньо великому середньому класі, спроможне робити якийсь раціональний вибір.

ЄДГАРОВА І. В. :

Щодо міфів стосовно “сильної руки”. Мабуть, ці міфи (ми своєю чергою проводили власне дослідження в університеті, спілкувалися з нашими австрійськими колегами) ліпше сприймаються більш старшим поколінням, з нашим поколінням. Ми спілкувалися зі студентами: австрійськими, болгарськими, угорськими і українськими, проводили таке анонімне дослідження – які з інструментів вирішення соціально-економічних, культурних, політичних проблем (завдяки міфам вони надають перевагу). Так-от молодь надає перевагу міфу-революції як єдиному інструменту вирішення сучасних проблем. Але була зафіксована така різниця – європейські студенти надали перевагу оксамитовій революції (82 %). Вдумайтеся щодо цієї цифри – 82,5 % вважають революцію єдиним засобом розв’язання проблем. Тому, мабуть, цей міф про революцію можна віднести до європейських міфів.

МАРТИНОВ Андрій Юрійович,
*провідний науковий співробітник
відділу всесвітньої історії і міжнародних відносин
Інституту історії України НАН України*

По-перше, не потрібно перебільшувати ступінь утилітарної функціональності європейських міфів як цілісності європейської, ідентичності тощо. Кожна з 27 країн-членів ЄС має власні національні міфи, які чудово функціонують, які іноді частіше суперечать офіційному дискурсу ЄС, існує польська, британська позиція в ЄС як класичний варіант іншої думки в Європейському Союзі. І все-таки, на мою думку, більшої уваги треба приділяти внутрішнім міфам у ЄС. Ось, скажімо, криза загострила німецьке уявлення про греків, а греків про німців. Одні вважають німців ледь не окупантами, які знову повернулися в Грецію, а німці вважають, що греки – це ледарі, які “сидять на шиї” ЄС. Тобто ми бачимо, що навіть уявлення у свідомості самих європейців про ЄС, про місце своєї країни в ЄС до певної міри підважують фундамент інтеграції, принаймні створюють певні тріщини в будові європейського дому.

Друга теза стосується географічних міфів. Досить популярним у середовищі політологів є твердження про те, що Європа закінчується там, де закінчуються європейські цінності. Але коли зі Степаном Васильовичем писали друге видання про “батьків–засновників”, там був уже згадуваний сьогодні Романо Проді. Він знайшов такий контраргумент: Нова Зеландія має чудові європейські цінності, більшість населення є європейцями, але, як ви розумієте, Нова Зеландія ніколи не буде членом ЄС. Тобто можна погодитися з доповідачкою про те, що міфи існують, вони функціональні і потрібно їх досліджувати, це цілком природно і важливо.

СОЛДАТЕНКО В. Ф. :

Хочу сказати, що релятивістський підхід до історії – це найгірше, що може запропонувати будь-яка наукова установа, особливо гуманітарного профілю. Я вважаю, що історія – це така сама наука, як і інші науки, якщо нею займатися на основі наукових критеріїв. Якщо зважати на те, що і нація це конструкт, і національний наратив це конструкт, – що захотіли, те вигадали, то ми будемо борсатися. Починаючи з цих понять і до міфів, будемо доводити, що нехай і те, і інше має право на існування. Так, багато що на сьогодні має право на існування, і часто це витворює таку атмосферу в нашому суспільстві, що ми не можемо кінці з кінцями звести, знайти якісь раціональні виходи тощо.

Щодо міфів. Спостерігаю за нинішнім російським міфом, який народжується в російській історіографії – це імперські амбіції. Вони зараз активно переглядають історію Росії і намагаються довести, що імперія – це відповідь на виклик часу. Були імперії Римська чи Олександра Македонського; так і Російська – вона була потрібна на певному етапі розвитку, об’єднати якісь нації, народи, здійснити свою цивілізаторську функцію тощо. Я можу зрозуміти ззовні навіть це потрібно. Росія була імперією, великою, малою, був Радянський Союз, з яким рахувалися. Потім під час розпаду СРСР ці позиції втратили. Зараз йде мобілізація всього, у т.ч. історичного матеріалу – хай це буде міф. Але міф заради чого – заради консолідації того суспільства, яке в більшості готове повірити в те, що Росія може повернутися до становища наддержави. От такий міф я ще готовий виправдовувати. Якщо ми починаємо витворювати свої національні міфи і говоримо, що у нас немає гранднаративу і давайте ми його створювати не будемо. Та він і не потрібен. Ми ніколи не доведемо, що історія може відображати реальність ретроспективну. Ми можемо сконструювати щось таке, нав’язати, беручи до уваги позиції сьогодення, комусь це

вигідно. Давайте ось цим займатися. Навіщо нам тягти назад якісь наукові дослідницькі підходи, критерії тощо. Я думаю, якщо ми так підходитимемо до формування міфів, тоді ми не можемо протистояти таким міфам: українського народу як єдиного народу немає, існує два субетноси, які ніколи не поєднуються...

ШАЙГОРОДСЬКИЙ Ю. Ж. :

Шановні колеги, дорогі друзі. Щиро вдячний організаторам за можливість сьогодні говорити про міфи. Оскільки майданчиків для розмови про це явище, цей феномен у нас майже не існує. Пам'ятаю, років 5–7 тому була така спроба. А ще раніше в нас була така аббревіатура УНІ – українська національна ідея, куди складалися відповідні ідеї. Але спроба перевести все на рейки раціональності не виправдала себе. Ось чому ми зупинилися в 1996–1997 рр. перед українською національною ідеєю. Ось чому ми увесь час повертаємося до того, що є в людини, її психології, ірраціонального. Дуже часто людина приймає на перший погляд абсолютно ірраціональні рішення.

Насправді всі, хто висловлювався, кожен правий, тому що, на мій погляд, я сприймаю міф як спрощене сприйняття несуперечливої цілісної реальності, міф, в якому знаходиться і мета, і засоби її досягнення. Я хотів би сказати про те, що дуже часто ми плутаємо міф як систему світосприйняття і міфотворців як людей, які використовують особливості та можливості міфу для досягнення своєї мети. Їх використовують історики, є історичні міфи, міфи – різні. Є фінансові, економічні, географічні міфи. Наприклад, існує міф відносно того, що найкоротший шлях між Берліном і Пекіном – через Україну. Це правильно, якщо дивитися на мапу. А якщо дивитися на глобус, то найкоротший шлях – це Білорусь та Росія.

Є міфи і є неправда. Умовно кажучи, те, що до 1990 р. кожна радянська сім'я матиме окрему квартиру або дім – це неправда. А те, що радянська влада спроможна забезпечити кожного за здібностями і за потребами – це міф. Тому ці речі треба розрізнити і ставити на консолідуючі можливості, мобілізуючі можливості міфу.

Що таке європейський міф для українців? Передусім це Європа для українців, це образ майбутнього і бажаного. В уявленні людей там все є. Дайте людям наразі реалістичну картину, з якими проблемами (наприклад, з якою корупцією) стикаються там, зруйнують нині цей європейський міф, який склався у нас в Україні раціональними фактами, і ми припинимо рух туди. Європейський міф мотивує нас рухатися вбік Європи. Це непогано. А те, що ми готові до цього руху – само собою – то інший бік справи. Тут згадувалася і Річ По-

сполита, і Російська імперія, і Радянський Союз. Тобто ментально ми вже готові бути в якомусь співтоваристві. І тому ми рухаємося, але, на жаль, виходить, що стоїмо на місці. А тим не менше закладені ці речі.

Звідки виникає проблема? Вона виникає від того, що ідеологія і міфологія мають настільки багато спільного, що ідеологія не може без міфології, а міфологія існувала і на ній будувалося суспільство, в неї більше можливостей впливати. Наші політики-ідеологи звинувачують у тому, що є якісь міфологічні складники, а насправді вони дуже схожі і кожен один одного використовуює.

Слухаючи колег, згадав фразу Станіслава Єжи Леца – зіткнення двох міфів часто призводить до абсолютно реальних жертв. Це розмова і про наші напрямки, і про протистояння історичних складників.

Що є характерною особливістю сучасного міфу – політичного, європейського, зокрема? Головною особливістю європейського міфу є те, що він може стати реальністю. Якщо ми це усвідомимо, тоді цей міф змотивує рух нашої країни у визначеному напрямі.

ДУБОВ Д. В. :

Дякую усім присутнім. Це, як на мене, була дуже цікава дискусія. Думки пролунали різні. Кожен по-своєму зрозумів тему. І це також цікаво.

Додаток 2

НЕВИГОЛОШЕНІ ПРОМОВИ

РОЗУМНИЙ Максим Миколайович,
завідувач відділу політичних стратегій
Національного інституту стратегічних досліджень

Ситуація з європейськими міфами в Україні є складною. З одного боку, ми не можемо жити з народами Старого Світу в одному смисловому просторі та, відповідно, переживати спільні міфологічні сюжети, користуватися спільними символами і вирішувати однакові проблеми – через те, що наші історичні долі не синхронізовані. Але з іншого боку, ми й не належимо до іншої культури чи “цивілізації”. Проблема в тому, що ми будуємо свою ідентичність і суспільну організацію з тих складників і за тією логікою, що й більшість європейських народів, але робимо це в інших хронологічних межах, а отже, не в резонансі, а в дисонансі.

Коли Європа пережила кризу своїх національних міфів, наш національний міф ще тільки формується в чернетковому варіанті. Якщо в західній частині Європи від універсалізму Просвітництва переходили до романтичної версії національного партикуляризму, поверталися до універсалізму “спільного дому” і знову задумуються над конкурентними перевагами національної окремішності, ми ще досі переживаємо колізії самовизначення і відкриття світу.

Наша свідомість травмована тривалою включеністю в побудову закритого імперського простору Росії–СРСР. Тому наша європейська міфологія відображає не внутрішні європейські культурні й політичні виклики і завдання, а суперечливе сприйняття ситуації “на волі” тими, хто має лише один досвід – перебування “у зоні”. У понятті Європи для нас переплітаються й ідеалізовані уявлення про безмежні можливості, які існують “на волі”, й трепетна віра у справедливість і безпомилковість рішень, які там панують, але водночас і перебільшені страхи стосовно власної неспроможності і підступності наших партнерів, які, мовляв, прагнуть не лише нас обдурити, але при цьому й познущатися з нашої довірливості.

Словом, наша європейська міфологія – це клубок інфантильних комплексів, які мають свої історичні, культурні й чисто психологічні пояснення. Утім, вона, як і будь-яка невротична реакція, може бути використаною як мотиваційний важіль для зміни ситуації, для прориву через пелену сумнівів і страхів до більш адекватного сприйняття дійсності. Для цього треба нарешті прийняти себе такими, як ми є, сформулювати уявлення про власну долю і зробити вибір. Байдуже,

до речі, в якому напрямі. Бо якщо ми говоримо про інтеграційний вектор, то цей вибір для України не має шансів сьогодні бути остаточним, а стане лише точкою відліку для нового раунду внутрішньої боротьби, підсумок якої поки що перебуває в тумані невизначеності обох актуальних на даний момент інтеграційних проєктів – європейського та євразійського.

Для майбутнього України сьогодні набагато важливіше стати суб'єктом політичного вибору, ніж знайти “правильну” відповідь на поставлені із Заходу чи Сходу тестові запитання. Міфологічність наших уявлень, інфантильність наших реакцій і незавершеність національної самоідентифікації – це речі, які між собою тісно пов'язані. Але вони не є фатумом і вироком для молодшої української нації.

Так підліток почуватися безпорадним у товаристві пенсіонерів і людей середнього віку, коли йдеться про питання кар'єри, заощаджень чи страхових внесків. Він має хибне уявлення і про природу своєї вразливості, і про можливості, які відкриваються перед ним за умови успішного дорослішання. При цьому бажання його сумбурні й кумедні: він одночасно хоче подвигів, світової слави на потім і “чупа-чупсів” уже зараз.

І якщо поруч немає когось мудрішого і досвідченішого, то доля такого суб'єкта справді залежить від міфу. Він може озброїтися міфом про свою життєву мету, своє призначення і місію у світі дорослих людей, аби з часом стати одним з них – успішним, раціональним, хоча й дещо “нудним” у своїй втраті юнацьких ілюзій. Але існують міфи, які перешкоджають дорослішанню особи і нації. Такими є передусім параноїдальні міфи про світову змову, а також комплекси національної неповноцінності, що вимагають “інтеграції” навіть у вигляді рабства як умови виживання.

ШЕРЕМЕТЬЄВА Лариса Анатоліївна,
*старший викладач кафедри євроінтеграції
НАДУ при Президентові України*

Є міфи європейські з української сторони та українські міфи для Європи. Я би назвала це взаємними претензіями або непереможними протиріччями. Наприклад, глобальні межі України та Європи. Різні стандарти “міфологічні” у праві, економіці, освіті, побуті тощо. Тобто це є дуальний вічний міф “Європи” та “Азії”. В Україні відсутні європейські принципи та стандарти, а Європа ніколи не сприйме український стан речей або ж новітній український стандарт. Технологічним чинником переговорного процесу щодо підписання Угоди про асоціацію можна також назвати сучасний геотактичний правовий міф.

За європейськими цінностями основною визначено людську гідність. Хоча виконання цієї норми у самій Європі насправді залишається не лише декларативним, а й декоративним.

Одним з постійно експлуатованих міфів ЄС можна було б назвати міф – “лякалку” про можливість відокремлення або ж виходу Великобританії зі складу ЄС. І хоча Британський парламент відхилив цю ініціативу на рівні законодавчої новели, проте через деякий час вона за визначенням авторитетних європейських експертів знову актуалізує цей міф.

Це саме можна сказати про входження (невходження) деяких країн до ЄС. Наприклад, Туреччина, через призму якої і цьому контексті дуже доречно згадується Україна.

Існують також міфи, які можна ідентифікувати як португальський, іспанський, чеський чи навіть грецький, де заради спільного добробуту більшість готова пожертвувати міноритарним партнерством невдахи (наприклад, Греція).

До глобальної міфологічної карти можна додати надто пацифістичну роль і місію блоку – “миротворця” НАТО, хоча на староевропейських містичних теренах, де народжувалася історична міфічна богиня Європа, роль “миротворця” євро давно виконує долар, це якщо, звичайно, не цитувати Сороса чи Бернанке.

Таким чином, усі глобальні, транснаціональні унії чи то союзи, надетнічні, державні, територіальні, культурні, фінансові, митні, континентальні включно з советським, європейським, азійським *самі по собі є міфами*, що засновані на міфах, збудовані як міфи, керуються міфами і закінчуються, “лопаються”, як міфи.

ЗМІСТ

Передмова.....	3
1. Стан розроблення проблеми в західній та вітчизняній науці.....	6
2. Міфи щодо європейської інтеграції: методи дослідження феномену	10
2.1. Методологія контекстуального конструкціонізму <i>(на прикладі міфу про “батьків-засновників” ЄС)</i>	12
2.2. Критичний аналіз <i>(на прикладі міфів про епоху Просвітництва як ідейну основу європейської інтеграції та Вестфальський мир як історичну точку відліку європейської інтеграції)</i>	22
2.3. Концепт-аналіз <i>(на прикладі концепту “[європейська] інтеграція”)</i>	25
Післямова	28
Список використаних джерел	32
Додатки	
Додаток 1. Матеріали засідання “круглого столу” “Міфи щодо європейської інтеграції в офіційному дискурсі ЄС”	37
Яблонський В. М.	42, 45
Баровська А. В.	42, 43, 48, 57, 58
Чекаленко Л. Д.	42, 48, 59
Віднянський С. В.	43
Макеєв О. С.	45
Дубов Д. В.	46, 58, 64
Шайгородський Ю. Ж.	46, 63
Семеній О. В.	47
Полисаєв О. П.	49

Шаров О. М.	50, 54
Солдатенко В. Ф.	52, 62
Ожеван М. А.	54, 58
Коваль П. В.	57, 58
Єдгарова І. В.	58, 61
Грицяк Н. В.	59
Мартинов А. Ю.	61
Додаток 2. Невиголошені промови	65
Розумний М. М.	67
Шереметьєва Л. А.	68

Наукове видання

Баровська Анастасія Валеріївна

**МІФИ ЩОДО ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ
В ОФІЦІЙНОМУ ДИСКУРСІ ЄС**

Аналітична доповідь

Літературні редактори *І. О. Коваль* (аналітична доповідь), *Н. І. Палій*
Коректор: *І. О. Коваль*
Комп'ютерне верстання: *Є. Ю. Стрижеус*

Відповідальний за випуск: *В. М. Сизонтов*

Оригінал-макет підготовлено
в Національному інституті стратегічних досліджень:
вул. Пирогова, 7-а, Київ-30, 01030
Тел/факс: (044) 234-50-07
e-mail: info-niss@niss.gov.ua

Формат 60x84/16. Ум. друк. арк. 4,19.
Наклад 200 пр. Зам. №

ПП "Вид-во "ФЕНІКС"
вул. Шутова, 13-Б, м. Київ, 03680
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 271 від 07.12.2000